

บทที่ 4

ข้อมูลทั่วไปและรายละเอียดเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในนครหลวงเวียงจันทน์

4.1 บทนำ

นครเวียงจันทน์ปัจจุบันเป็นเมืองหลวงของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ตั้งอยู่ในเขตกำแพงนครหลวงเวียงจันทน์ซึ่งเป็นแขวงหนึ่งจากทั้งหมด 17 แขวง (จังหวัด) กับ 1 เขตพิเศษ ของ สปป.ลาว มีเนื้อที่ 3,920 ตารางกิโลเมตร ตัวเมืองตั้งอยู่เลยบริมแม่น้ำโขงตอนกลางของประเทศตรงข้ามอำเภอศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย ของประเทศไทย มีอาณาเขตทิศตะวันตกและทิศใต้ติดกับแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเส้นกั้นพรมแดนโดยธรรมชาติระหว่างลาว-ไทย ทิศเหนือติดกับเมืองนาทรายทองและเมืองชัยธานีส่วนทางทิศตะวันออกติดกับเมืองหาดทรายฟอง นครหลวงเวียงจันทน์มีประวัติความเป็นมาดังนี้

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของนครหลวงเวียงจันทน์

ตามตำนานโบราณกล่าวว่าเดิมเมืองหลวงเวียงจันทน์ คือ "บ้านหนองคันแทนเสื่อน้ำ" ซึ่งในหนังสืออุรังคนิทาน หรือหนังสืออุรังคธาตุโบราณได้กล่าวไว้ว่า ในคราวนั้นมีท้าวคำบาง ซึ่งเป็นน้ำชายของพระยาสุวรรณพิงคารแห่งเมืองหนองหารหลวงได้พาบ่าวไพร่หนีอุทกภัยขึ้นมาตั้งเมืองอยู่ที่เมืองห้วยแก้วเขียว (สันนิษฐานว่าเป็นบริเวณหมู่บ้านแก้วเขียวในปัจจุบัน) โดยมีชื่อว่าเมืองสุวรรณภูมิ ต่อมาเมื่อเมืองสุวรรณภูมิชื่อ "บุรีจันทน์" ได้พาญาติพี่น้องออกไปตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมคลองที่เรียกว่า "ร่องแก" บริเวณหนองคันแทนเสื่อน้ำหรือหนองจันทน์ในปัจจุบันและได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า "บ้านหนองคันแทนเสื่อน้ำ" (บริเวณหมู่บ้านดงป่าลานในปัจจุบัน) โดยมีบุรีจันทน์ทำหน้าที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้านดังกล่าว

ต่อมาบุรีจันทน์ก็ได้อภิเษกสมรสกับนางสาวอิทรสว่างซึ่งเป็นธิดาของท้าวคำบางแห่งเมืองสุวรรณภูมิ แล้วจึงสถาปนาบ้านหนองคันแทนเสื่อน้ำขึ้นเป็นเมืองเรียกว่า "เมืองจันทบุรี" ตามนามของตน หลังจากนั้นท้าวเจ้าเมืองจันทบุรีก็ได้จัดเตรียมราชบรรณาการไปถวายพระเจ้าสุมิตธรรมวงศาแห่งเมืองมรุกขนคร (เมืองสีโคตบองหรือเมืองท่าแขกในปัจจุบัน) ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินเอกราชที่มีอำนาจปกครองดินแดนแถบแม่น้ำโขงทั้งหมดตั้งแต่เวียงจันทน์ลงไป ต่อมาพระเจ้าสุมิตธรรมวงศาก็ได้อภิเษกให้บุรีจันทน์ขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งนครเวียงจันทน์และถวายพระนามว่า "พญาจันทบุรีประสิทธิศักดิ์" พร้อมทั้งได้แบ่งราชอาณาจักรที่อยู่ทางภาคใต้ให้ปกครอง โดยกำหนดเอา

แม่น้ำกระดังเป็นเขตแดน นับตั้งแต่นั้นมาหมู่บ้านหนองคันแทเสื่อน้ำจึงได้กลายเป็นเมืองหลวงเวียงจันทน์ตามพระนามของพญาจันทบุรีฯ นั่นเอง(อุทิน บุนยาวงและคณะ,2533:131-167)

หลังจากนั้นพญาจันทบุรีประสิทธิ์ศักดิ์ผู้ทรงก่อตั้งและเป็นเจ้าครองเมืองเวียงจันทน์คนแรกก็ได้ร่วมเป็นประธานกับพระอรหันต์อีก 5 รูป ก่อสร้างพระธาตุหลวงขึ้นในปี พ.ศ. 236 (ก่อน ค.ศ.307 ปี) โดยมีความยาวข้างละ 5 วา หนา 2 วา และสูง 4 วา 3 ศอก เพื่อไว้เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่พระอรหันต์ทั้ง 5 ได้นำมาจากกรุงราชคฤห์แห่งประเทศอินเดีย (มหาผ่อง สมะฤกษ์, 2529:4-5) จากหลักฐานที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าเมืองเวียงจันทน์ได้ก่อตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณก่อนปี พ.ศ.2536

เมืองเวียงจันทน์ถูกยกฐานะขึ้นเป็นนครหลวงของราชอาณาจักรล้านช้างแทนเมืองนครเชียงใหม่(หลวงพระบาง) เมื่อปี พ.ศ.2103(ค.ศ.1560)เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชซึ่งเมื่อก่อนเป็นเจ้าครองนครเชียงใหม่และย้ายมาครองนครเชียงใหม่ หลังจากนั้นได้ย้ายนครหลวงอยู่ที่เวียงจันทน์โดยตั้งชื่อว่า “นครจันทน์บุรีศรีสัตนาคนหุตอุมราชธานี” สาเหตุที่ย้ายเมืองหลวงมาที่เวียงจันทน์ก็เพราะต้องการหนีภัยกองทัพพม่าซึ่งกำลังขยายอำนาจในสมัยของพระเจ้าบุเรงนองเนื่องจากนครหลวงพระบางเมืองหลวงเก่าอยู่ในเส้นทางทัพของพม่า หลังจากที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้สร้างเวียงจันทน์เป็นนครหลวงได้ 6 ปีคือปี พ.ศ.2109 (ค.ศ.1566) พระองค์ก็ได้นำพาประชาชนก่อสร้างพระธาตุหลวงขึ้นใหม่ โดยสร้างครอบพระธาตุเล็กที่พญาจันทบุรีได้ทรงสร้างไว้ในคราวก่อน พระธาตุนี้ให้ชื่อว่า “พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี” แต่คนทั้งหลายนิยมเรียกว่า “ธาตุหลวง” ซึ่งหมายถึงธาตุใหญ่นั้นเอง

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้ก่อตั้งเวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างเป็นต้นมาจนถึงศตวรรษที่ 17 ในรัชกาลของพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช (พ.ศ. 2180-2237 หรือ ค.ศ.1637- 1694) นครหลวงเวียงจันทน์ได้รับการปรับปรุงให้กลายเป็นเมืองที่สวยงาม มีการสร้างกำแพงเมืองขึ้นในขึ้นในปี พ.ศ.2134 (ค.ศ.1591) อีกทั้งมีความเจริญรุ่งเรืองและเข้มแข็งทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การปกครอง และการทหาร จึงนับว่าสมัยนี้เป็นยุคทองของเมืองเวียงจันทน์ และเป็นช่วงการมาเยือนของชาวต่างชาติ เรื่องราวเกี่ยวกับเวียงจันทน์ในสมัยนี้ส่วนใหญ่จึงได้มาจากจดหมายเหตุของนักเดินทางชาวตะวันตกซึ่งส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าชาวดัตช์และบาทหลวงนิกายคาทอลิกจากโปรตุเกส

สมัยไทย(สยาม)ปกครอง ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2322-2436(ค.ศ.1779-1893) รวม 114 ปี

หลังจากการสิ้นพระชนม์ของพระเจ้าสุริยวงศาแล้ว อาณาจักรล้านช้างเริ่มเกิดความขัดแย้งภายใน ทำให้การปกครองไม่เข้มแข็งพอจึงได้แบ่งการปกครองเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรนครจำปาศักดิ์โดยที่อาณาจักรทั้ง 3 ได้ตกอยู่ในการปกครองของสยามเป็นเวลาหลายปีเริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2347 (ค.ศ.1804) เจ้าอนุวงศ์ซึ่งได้รับการแต่งตั้งให้ขึ้นครองอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์แต่ยังขึ้นกับสยามอยู่นั้นได้นำพาประชาชนก่อสร้างกำแพงเมืองขึ้นนอกขึ้นเพื่อเตรียมป้องกันการรุกรานของสยาม หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2370 (ค.ศ.1827) เจ้าอนุวงศ์แห่งนครเวียงจันทน์ก็ได้ทำการต่อสู้เพื่อกู้เอกราชจากสยามและพยายามที่จะนำเอาชาวลาวที่ถูกสยามนำมาเมื่อคราวโจมตีเมืองเวียงจันทน์ครั้งแรกกลับคืนเวียงจันทน์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จสยามจึงเข้าโจมตีเมืองเวียงจันทน์อีกเป็นครั้งที่สอง และการโจมตีของสยามครั้งนี้ได้เผาทำลายนครเวียงจันทน์ทำลายกำแพงเมืองเวียงจันทน์พร้อมอาคารบ้านเรือนจนราบ แล้วกวาดต้อนชาวลาว ออกจากเมืองเวียงจันทน์ทั้งหมดมาได้ตามหัวเมืองต่างๆ ทำให้เวียงจันทน์กลายเป็นเมืองร้างเป็นชั่วระยะหนึ่ง (มหาสิลา วีระวงส์, อ้างแล้ว:175)

สมัยฝรั่งเศสปกครอง ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2436-2497 (ค.ศ.1893-1954) รวม 61 ปี

สมัยที่ฝรั่งเศสเข้าครอบครองลาวตรงกับสมัยรัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2443 (ค.ศ.1900)

ฝรั่งเศสได้เลือกให้เวียงจันทน์เป็นเมืองหลวงของลาวเป็นศูนย์กลางด้านการปกครอง และเป็นที่ตั้งของสำนักข้าหลวงใหญ่ปกครองอาณานิคมประจำประเทศลาว นครเวียงจันทน์จึงได้รับการปรับปรุงคืนมาบางส่วนอีกครั้ง ซึ่งในปี พ.ศ.2447 (ค.ศ.1904) มีข้าหลวงฝรั่งเศสประจำอยู่ที่ลาวจำนวน 75 คน ครั้นถึงปีพ.ศ.2483 (ค.ศ.1940) มีจำนวนชาวฝรั่งเศสที่อาศัยอยู่ในลาวเพิ่มขึ้นไปถึง 600 คน ส่วนพนักงานปกครองอื่นๆ ฝรั่งเศสมักจะใช้ชาวเวียดนามเป็นหลัก ในขณะนี้เป็สมัยที่ฝรั่งเศสได้เข้ามาจัดการในด้านต่างๆของลาวใหม่ไม่ว่า จะเป็นด้านการปกครองซึ่งฝรั่งเศสได้แบ่งลาวออกเป็น 10 แขวง และให้ลาวหันมาปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชอีกครั้งใน ปี พ.ศ.2490 (ค.ศ.1947) ซึ่งแต่งตั้งเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์และเจ้ามหาชีวิตสว่างวัฒนาจากเมืองหลวงพระบางขึ้นครองราชย์ (ช่วงปี พ.ศ.2502-2519) เป็นกษัตริย์โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดภายใต้การควบคุมดูแลของฝรั่งเศส ส่วนด้านการศึกษา ด้านพระพุทธศาสนา และด้านอื่นๆ ฝรั่งเศสได้พัฒนาลาวตามสมควรโดยมีนักประวัติศาสตร์ ชื่อ มาร์ติน สจ๊วต ฟ็อก ได้กล่าวถึงคณะข้าหลวงปกครองอาณานิคมของฝรั่งเศสในสมัยนี้ไว้ว่า นอกจากการเกณฑ์แรงงานเพื่อการสร้างถนนที่พอ

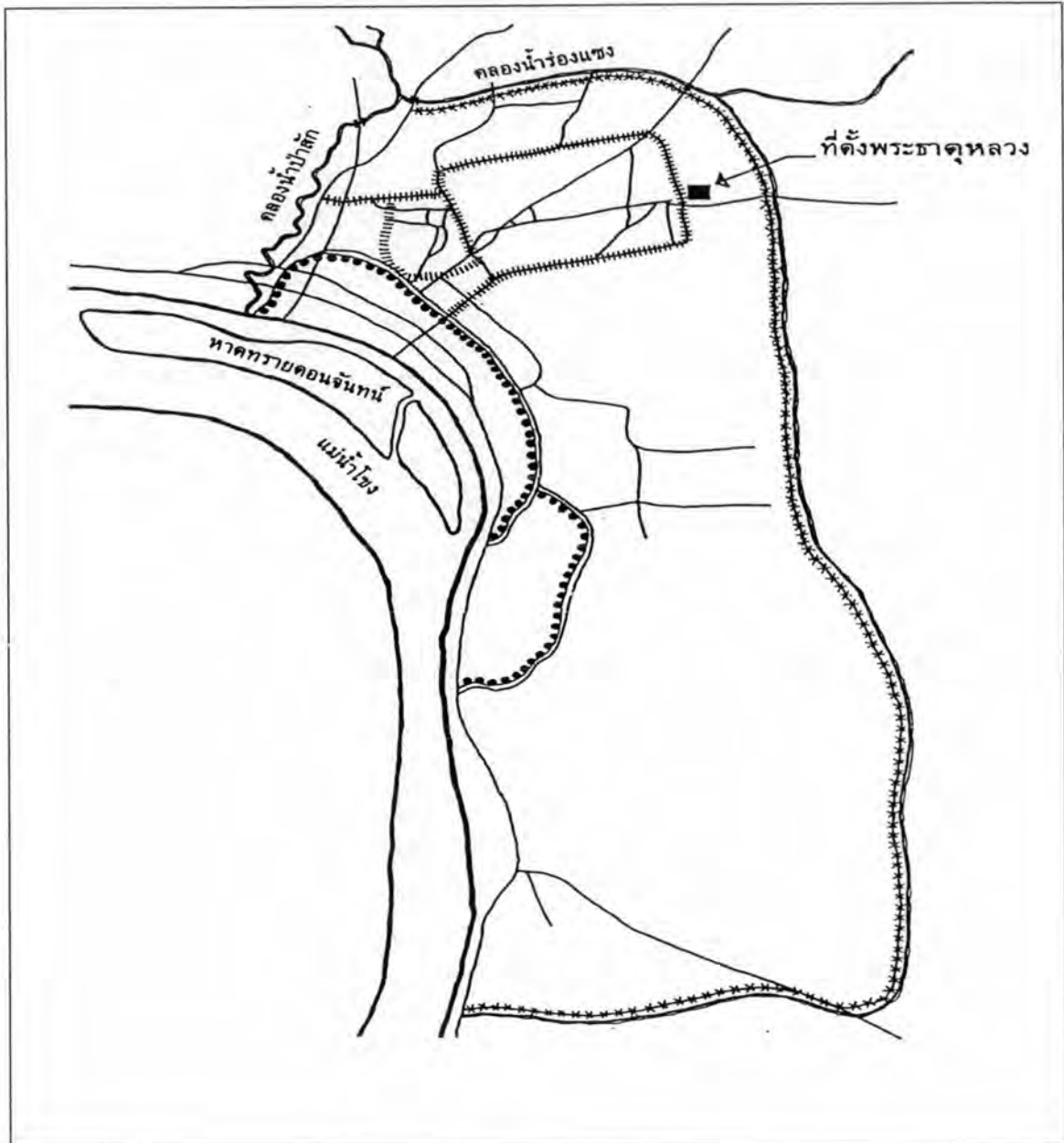
ใช้ได้เพียง 5,000 กิโลเมตรแล้วฝรั่งเศสก็ไม่ได้ทำคุณูปการใดให้กับลาวไม่ว่าจะเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจหรือเพื่อสวัสดิการสังคม ราษฎรลาวร้อยละ 90 ยังคงยังชีพด้วยการทำสิกรรม มีการทำกำไรจากอุตสาหกรรมขนาดเล็กให้แก่นายทุนชาวฝรั่งเศสและเวียดนามเท่านั้น ส่วนอัตราการตายของทารกแรกเกิดก็ไม่ได้ลดลง การศึกษาขั้นพื้นฐานยังต้องอาศัยโรงเรียนวัดในพุทธศาสนาอยู่เช่นเดิม การศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาในระบบของฝรั่งเศสก็มีอยู่ในวงจำกัด นโยบายของฝรั่งเศสที่มีต่อลาวในขณะนั้นจึงเป็นการปกครองอาณานิคมให้ประหยัดที่สุด (Peter holmshaw และคณะ, 2544:36)

สมัยได้รับเอกราชจนถึงปัจจุบันตั้งแต่ปี พ. ศ.2497(ค.ศ.1954)เป็นต้นมารวม 48 ปี
 หลังจากลาวได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ 9 เป็นสมัยที่ลาวได้แบ่งแยกออกเป็นสองฝ่ายคือฝ่ายสนับสนุนระบบกษัตริย์ในนครเวียงจันทน์ (ฝ่ายขวา) กับฝ่ายขบวนการประเทศลาว (ฝ่ายซ้าย) เป็นช่วงความขัดแย้งทางการเมืองแต่ลาวก็ได้จัดตั้งคณะรัฐบาลผสมเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ.2500 (ค.ศ.1957) โดยมีเจ้าสุววรรณภูมิดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและยังคงมีกษัตริย์เป็นเจ้ามหาชีวิต หลังจากนั้นในปีพ.ศ.2518 (ค.ศ.1975) ขบวนการประเทศลาวก็ยึดอำนาจได้ในเดือนธันวาคมและเจ้ามหาชีวิตสว่างวัฒนา ก็ถูกปลดจากราชบัลลังค์ตามมาด้วยการประกาศก่อตั้งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงมีการนำนโยบายสังคมนิยมอันเข้มงวดมาใช้ปกครอง พรรคคอมมิวนิสต์พยายามล้มล้างพุทธศาสนาแต่ล้มเหลว เจ้าสว่างวัฒนาและพระญาติวงศ์สิ้นพระชนม์ ในค่ายกักกัน การนำนโยบายดังกล่าวมาใช้ทำให้เศรษฐกิจของลาวยากจนลงส่งผลให้ประชากรลาวตัดสินใจข้ามแม่น้ำโขงมาอยู่ยังฝั่งไทยเป็นจำนวนมาก หลังจากนั้นในปี พ.ศ.2532(ค.ศ.1989)ลาวเริ่มเปิดเสรีทางเศรษฐกิจและการเมืองมาอย่างต่อเนื่องภายใต้นโยบาย “จินตนาการใหม่” เลิกจำกัดเสรีภาพส่วนบุคคล และเชิญชาวลาวที่อพยพกลับบ้านเกิด (โดยเฉพาะนักธุรกิจ) และหันมาฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีกับประเทศไทยอย่างการสร้างสะพานมิตรภาพไทย-ลาว ขึ้นในปี พ.ศ.2537(ค.ศ.1994)มีการเปิดประเทศเพื่อต้อนรับการท่องเที่ยวขึ้น การปฏิรูปต่างๆทำให้ลาวได้รับการยอมรับเป็นสมาชิกอาเซียนในปี พ.ศ.2540(ค.ศ.1997)

4.1.2 วิวัฒนาการและรูปแบบการขยายตัวของนครหลวงเวียงจันทน์

นครหลวงเวียงจันทน์เป็นเมืองหนึ่งที่มีประวัติการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลาช้านานโดยเริ่มแรกจะเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทกระจายไปตามริมฝั่งแม่น้ำโขง เพื่อสะดวกในการใช้น้ำเพื่ออุปโภค และใช้เป็นเส้นทางคมนาคม อันเป็นลักษณะทั่วไปของการตั้งถิ่นฐานของชาวลาวในเมื่อก่อน ที่จะต้องอาศัยแม่น้ำเป็นปัจจัยหลักในการดำรงชีวิต และผ่านระยะประวัติศาสตร์อันยาวนานต่อมาจึงได้มีการก่อสร้างพระราชธาตุหลวงขึ้นทางทิศตะวันออกของเมืองและมีเส้นทางเชื่อมจากพระ

แผนที่ 5 แสดงเขตกำแพงเมืองโบราณของนครหลวงเวียงจันทน์

สัญลักษณ์:

●●●●●●	กำแพงเมืองชั้นใน	(ชั้นที่ 1)
	กำแพงเมืองชั้นกลาง	(ชั้นที่ 2)
××××××××	กำแพงเมืองชั้นนอก	(ชั้นที่ 3)

ที่มา: กรมหอสมุด พิพิธภัณฑ์ และวัดอุโบราณ

ธาตุหลวงไปยังหมู่บ้านที่กระจายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำโขง รวมทั้งได้มีการก่อสร้างกำแพงเมืองขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆในแต่ละยุคดังนี้

– กำแพงเมืองชั้นในหรือชั้นที่ 1 สร้างในปี พ.ศ. 2134 (ค.ศ. 1591): สันนิษฐานจากตำนานโบราณเกี่ยวกับเมืองพวน และล้านช้างกล่าวว่าได้ก่อสร้างขึ้น ในสมัยที่พระเจ้าหน่อเมือง (ราชโอรสของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช) ขึ้นครองราชย์ เป็นกำแพงก่อด้วยอิฐหนาประมาณ 1.60 เมตร สูงประมาณ 4.00 เมตร สร้างขึ้นเพื่อป้องกันการรุกรานของกองทัพพม่า แต่กำแพงนี้ได้ถูกทำลายไปแล้วในสมัยที่ฝรั่งเศสเข้าครอบครองลาว เพื่อสร้างเป็นถนนแทนเมื่อปี พ.ศ. 2455 (ค.ศ. 1912) ซึ่งก็คือถนนคูเวียงในปัจจุบัน

– กำแพงเมืองชั้นกลางหรือชั้นที่ 2 : มีลักษณะเป็นคันดินธรรมดาและไม่มีรูปแบบที่แน่นอน สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในศตวรรษที่ 12 - 13 เพื่อป้องกันน้ำท่วม ปัจจุบันกำแพงดังกล่าวไม่มีอีกแล้ว แต่คงเหลือเฉพาะร่องรอยบางส่วนเพื่อการสันนิษฐานเท่านั้น

– กำแพงเมืองชั้นนอกหรือชั้นที่ 3 ระหว่างปี พ.ศ. 2347 - 2370 (ค.ศ. 1804-1827) สร้างขึ้นในสมัยเจ้าอนุวงศ์ขึ้นครองอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ เพื่อใช้ป้องกันการเข้าโจมตีของกองทัพสยาม เป็นกำแพงด้วยอิฐประสมกับดินเหนียวและลูกรัง หนาประมาณ 7.20 เมตร สูงประมาณ 3.00 เมตร และมีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 14,239 เมตร ห่างจากด้านนอกของกำแพงประมาณ 10 เมตรได้มีการขุดคลองน้ำกว้าง 7-10 เมตรเพื่อเป็นคลองระบายน้ำและป้องกันการโจมตีของฝ่ายตรงข้าม แต่กำแพงเมืองดังกล่าวก็ได้ถูกกองทัพสยามทำลายในคราวเข้าโจมตีเมืองเวียงจันทน์ครั้งที่สองเมื่อปี พ.ศ. 2370 ในปัจจุบันกำแพงเมืองชั้นนอกนี้บางส่วนได้เลือนหายไปและบางส่วนได้ปรับสภาพเป็นถนนสัญจร

– ช่วงปี พ.ศ. 2443 - 2483 (ค.ศ. 1900-1940) ชุมชนเมืองเริ่มกระจุกตัวในเขตใจกลางเมืองและขยายไปทางทิศเหนือตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ในปี พ.ศ. 2460 (ค.ศ. 1917) ซึ่งเป็นช่วงที่ฝรั่งเศสได้เข้ามาปกครองลาวแล้วได้มีอาคารสำนักงาน บ้านพักข้าราชการ และกิจกรรมการบริการต่างๆ เกิดขึ้นในเขตใจกลางเมืองและเริ่มหนาแน่นมากขึ้นเรื่อยๆ ต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2473 (ค.ศ. 1930) ตัวเมืองก็ได้ขยายตัวผ่านคลองป่าสักขึ้นไปทางทิศเหนือตามริมฝั่งแม่น้ำโขงในปี พ.ศ. 2473 พื้นที่ของเมืองเวียงจันทน์มีประมาณ 140 เฮกตาร์หรือประมาณ 875 ไร่มีประชากรประมาณ 17,000 คน (มีความหนาแน่นของประชากร 121 คนต่อเฮกตาร์)

— ช่วงปี พ.ศ. 2488 - 2498 (ค.ศ. 1945 - 1955) ซึ่งเป็นช่วงที่ลาวกำลังจะได้รับเอกราชจากฝรั่งเศส ในเขตใจกลางเมืองมีประชากรและกิจกรรมการค้ามากขึ้น ในช่วงนี้เมืองเวียงจันทน์ได้เริ่มขยายออกจากเขตใจกลางไปตามสองทิศทาง โดยเฉพาะขยายทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามถนนที่เชื่อมต่อไปยังพระธาตุหลวง อีกทั้งขยายลงมาทางทิศใต้ตามริมฝั่งแม่น้ำโขง ในปี พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) พื้นที่เมืองมีประมาณ 550 เฮกตาร์ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2573 โดยเฉลี่ยคิดเป็นร้อยละ 12.37 ต่อปี ในขณะที่มีประชากรประมาณ 62,000 คนหรือเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2473 เฉลี่ยเพียงร้อยละ 11.51 ต่อปีเท่านั้น จึงทำให้มีความหนาแน่นของประชากรต่ำกว่าปี พ.ศ. 2473 คือประมาณ 113 คนต่อเฮกตาร์ และมีความยาวของเมืองตามริมฝั่งแม่น้ำโขงประมาณ 7 กิโลเมตร

— ช่วงกลางปี พ.ศ. 2503 (ค.ศ. 1960) ช่วงนี้มีการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้นในเขตพื้นที่เมืองได้ขยายออกไปในช่วงก่อนหน้า ทำให้เมืองมีความหนาแน่นมากขึ้นกว่าเดิม

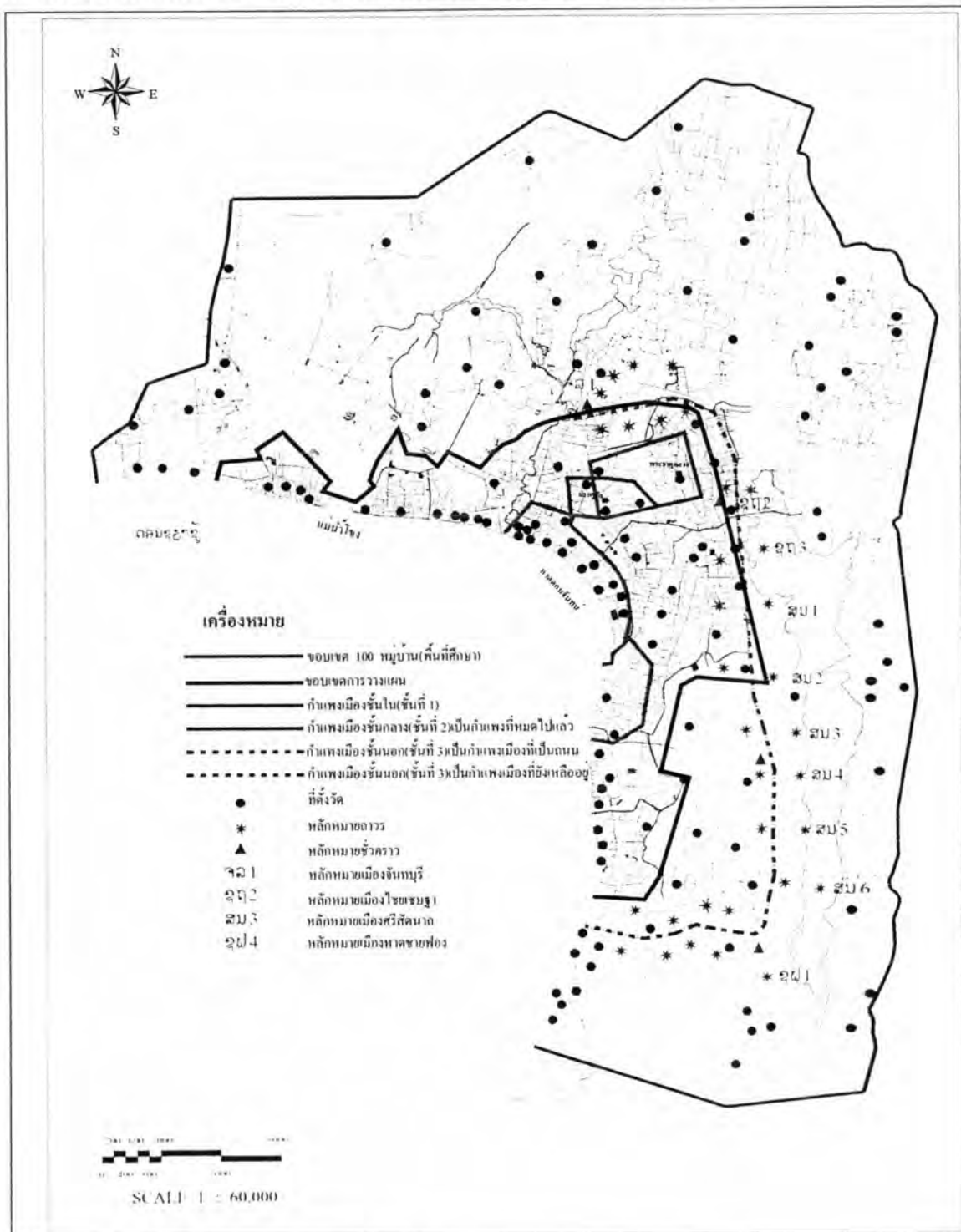
— ช่วงปี พ.ศ. 2508-2518 (ค.ศ. 1965-1975) ตัวเมืองได้ขยายตัวมากขึ้นโดยเฉพาะทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณรอบพระธาตุหลวง และทางทิศเหนือตามริมคลองปาลัก ในปี พ.ศ. 2509 (ค.ศ. 1966) เมืองเวียงจันทน์มีพื้นที่ประมาณ 1,400 เฮกตาร์ เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2496 เฉลี่ยร้อยละ 11.89 ต่อปีและมีประชากรประมาณ 130,000 คนหรือมีอัตราเพิ่มจากปี พ.ศ. 2496 เฉลี่ยร้อยละ 8.44 ต่อปี (ความหนาแน่นประชากรเฉลี่ย 93 คน ต่อเฮกตาร์) ต่อมาตัวเมืองก็ได้ขยายไปทางทิศตะวันออกจรดเขตกำแพงเมืองในอดีตและขยายลงมาทางทิศใต้ตามริมแม่น้ำโขง ทำให้พื้นที่ของเมืองในปี พ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) เพิ่มขึ้นเป็น 3,000 เฮกตาร์หรือเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2509 เฉลี่ยร้อยละ 16.33 ต่อปีและมีประชากรประมาณ 155,000 คน (เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2509 เฉลี่ยร้อยละ 2.75 ต่อปี) โดยมีความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยประมาณ 52 คนต่อเฮกตาร์ และมีความยาวตามริมฝั่งแม่น้ำโขงจากเหนือจรดใต้ประมาณ 13 กิโลเมตร

— สำหรับช่วงปี พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นปีที่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจนถึงปี พ.ศ. 2532 (ประกาศ นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจ) การขยายตัวของเมืองเวียงจันทน์ยังคงไม่แตกต่างไปจากเดิมนัก ต่อมาภายหลังที่ได้ดำเนินนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจอย่างจริงจังสู่ระบบตลาดแข่งขันเสรีแล้วทำให้มีการลงทุนมากขึ้น ประชากรมีรายได้มากขึ้น ส่งผลให้การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนทั้งในเขตเมืองและบริเวณรอบนอกมีมากขึ้นมาอีกครั้ง

– ในปัจจุบัน สถาบันค้นคว้าเทคนิค-ผังเมืองและโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้ร่วมกันศึกษากำหนดขอบเขตของชุมชนเมือง (Urban Area) ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2532 (ค.ศ.1989) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเป็นพื้นที่ศึกษาให้แก่การจัดทำผังเมืองรวม หลังจากได้มีการศึกษาเพื่อจัดทำผังเมืองรวมของนครหลวงเวียงจันทน์เสร็จแล้วสภารัฐมนตรีก็ได้ตกลงรับเอาผังเมืองดังกล่าวตามมติเลขที่ 18/ปสร. ลงวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ. 2534 ซึ่งคลุมพื้นที่ของเขตชุมชนเมืองทั้งหมด มีขอบเขตการกำหนด 100 หมู่บ้าน และมีการปรับปรุงขยายขอบเขตการกำหนดเขตผังเมืองรวมอีกในปี พ.ศ. 2536 และ 2541 (ค.ศ.1993, 1998) เป็น 150 และ 189 หมู่บ้านตามลำดับ เขตผังเมืองรวมดังกล่าวนี้มีขนาดพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 9,300 เฮกตาร์ และ 20,943.5 เฮกตาร์ โดยมีอาณาเขตเริ่มจากหมู่บ้านจันายไม้อยู่ทางทิศใต้ขยายยาวไปตามริมฝั่งแม่น้ำโขงถึงหมู่บ้านแก้วเลี้ยวที่อยู่ทางทิศเหนือ เขตแดนทางทิศใต้เริ่มหมู่บ้านจันายไม้ถึงหมู่บ้านศาลาคำ ส่วนทางทิศตะวันออกติดกับบึงศาลาคำและบึงธาตุหลวงและยาวขนานไปตามถนนหมายเลข N13-1 ได้ ถึงมหาวิทยาลัยดงโคก (ห่างจากใจกลางเมือง 9 กิโลเมตร) ที่อยู่ทางทิศเหนือ ส่วนเขตแดนทางทิศตะวันตกเริ่มจากหมู่บ้านแก้วเลี้ยวขึ้นไปทางทิศเหนือถึงหมู่บ้านทุ่งโป่ง แล้วกลับลงมาทางทิศใต้ถึงหมู่บ้านหนองบัวทองและขยายจากทิศเหนือไปยังทิศตะวันออกเฉียงเหนือจนถึงมหาวิทยาลัยดงโคก

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าในอดีตได้มีการก่อสร้างกำแพงเมืองขึ้น แต่ชุมชนเมืองก็ไม่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว คือยังมีการตั้งถิ่นฐานแบบชนบทและมีบ้านเรือนกระจายอยู่ตามบางพื้นที่เฉพาะภายในเขตกำแพงเมืองชั้นในถึงชั้นนอกเท่านั้น ต่อมาเริ่มประมาณปี พ.ศ. 2443 (ค.ศ. 1900) เป็นต้นมาการกระจุกตัวชุมชนเมืองจึงเริ่มปรากฏขึ้น ซึ่งวิวัฒนาการและรูปแบบการขยายตัวของนครหลวงเวียงจันทน์ในแต่ละช่วงเวลาที่ผ่านมาสรุปได้ดังภาพต่อไปนี้

แผนที่ 6 แสดงแนวเขตกำแพงเมืองตามประวัติศาสตร์ของนครหลวงเวียงจันทน์

ที่มา : Urban Research Institute , Lao P.D.R

ภาพที่ 1 แสดงรูปแบบการขยายชุมชนเมืองนครเวียงจันทน์ตามยุคสมัย

 <p>พ.ศ. 2460</p>	<p>ช่วงฝรั่งเศสเข้าปกครอง (ตั้งแต่ พ.ศ. 2436)</p>
 <p>พ.ศ. 2473</p>	<p>ช่วงการต่อต้านฝรั่งเศส</p>
 <p>พ.ศ. 2496</p>	<p>ช่วงได้รับเอกราช (ตั้งแต่ พ.ศ. 2497)</p>
 <p>พ.ศ. 2509</p>	<p>ช่วงความขัดแย้งทางการ เมืองและการก่อตั้งรัฐบาล ผสม(ตั้งแต่พ.ศ. 2500)</p>
 <p>พ.ศ. 2516 พ.ศ. 2525</p>	<p>ช่วงเปลี่ยนการปกครองเป็น สังคมนิยม (ตั้งแต่ พ.ศ. 2518)</p>
 <p>ที่ตั้งพระธาตุหลวง คลองน้ำป่าสัก</p> <p>พ.ศ. 2543</p>	<p>ช่วงระหว่งนโยบาย "จินตนาการใหม่" (ตั้งแต่ พ.ศ. 2532)</p>

ที่มา : พ.ศ.2460-2525 (บุญมาก ขุนพรหม, 2539:119), พ.ศ.2543 จากสถาบันผังเมือง, สปป.ลาว

4.1.3 การแบ่งเขตการปกครอง

ปัจจุบัน สปป.ลาว แบ่งเขตการปกครองในเริ่มจากเขตที่เล็กที่สุด คือ บ้าน(หมู่บ้าน) จากหมู่บ้านรวมกันเรียกว่า ตาแสง (ตำบล) หลายตาแสงรวมกันเป็นเมือง (อำเภอ) และเมืองหลายเมืองก็รวมกันเรียกว่า แขวง (จังหวัด) ตาแสงหนึ่งจะมีผู้บริหารปกครอง คือสภาตาแสงหรือคณะกรรมการปกครองตาแสง เมืองนั้นมีคณะกรรมการปกครองเมืองเป็นผู้บริหารแขวง ส่วนแขวงกำแพงนครจะมีคณะกรรมการปกครองกำแพงนครเป็นผู้บริหาร

ส่วนแขวงกำแพงนครเวียงจันทน์ประกอบด้วย 8 เมือง แต่เขตชุมชนเมืองที่กำหนดขึ้นมาใหม่มีขนาดพื้นที่รวมทั้งสิ้นประมาณ 2,935 เฮกตาร์คลุมพื้นที่ของ 4 เมือง (อำเภอ) ได้แก่ เมืองจันทบุรี เมืองสีโคตบอง เมืองไชยเชษฐา และเมืองศรีสัตนาคนหาม มี 81 หมู่บ้าน (ปี พ.ศ. 2532) และในปี พ.ศ. 2536 จนถึงในปัจจุบันได้เพิ่มขึ้นเป็น 100 หมู่บ้าน (พื้นที่ศึกษา) จำนวนหมู่บ้านที่เพิ่มขึ้นนี้เป็นผลเนื่องจากการแบ่งเขตการปกครองของบางหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ออกเป็นหลายหมู่บ้านทำให้หลายหมู่บ้านดังกล่าวมีขนาดเล็กลง แต่ขอบเขตและขนาดพื้นที่ของชุมชนเมืองยังคงไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก โดยมีอาณาเขตทางทิศตะวันตกติดกับแม่น้ำโขง ทางทิศเหนือติดกับสนามบินวัดไต่ย และขยายยาวไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือถึงคลองน้ำป่าสักและคลองร่องแซง ส่วนทางทิศตะวันออกติดกับบึงธาตุหลวง (ดูภาพประกอบที่ 5 หน้า 32)

4.2 การใช้ที่ดินและการพัฒนาพื้นที่

4.2.1 ลักษณะทางกายภาพและการใช้ที่ดิน

สภาพทั่วไปทางกายภาพ

ลักษณะทั่วไปของพื้นที่ชุมชนนครหลวงเวียงจันทน์ที่เป็นเมืองยาวขนานไปตามริมฝั่งของแม่น้ำโขง โดยมีความยาวตามลำน้ำโขงประมาณ 14 กิโลเมตร และมีความกว้างจากแนวริมฝั่งแม่น้ำโขงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 4 กิโลเมตร ตั้งอยู่ 32 ลิปดา ถึง 102 องศา 39 ลิปดาตะวันออก พื้นที่เป็นพื้นที่ราบต่ำ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลต่ำกว่า 167 เมตรจึงอาจทำให้ประสบอุทกภัยได้ง่าย โดยมีพื้นที่ประมาณ ร้อยละ 75 ของพื้นที่ตัวเมืองทั้งหมดเป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตน้ำท่วมถึง ในอดีตที่ผ่านมาเคยประสบอุทกภัยครั้งใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2509 โดยที่ระดับน้ำได้ท่วมถึงพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล 170 เมตร เพื่อป้องกันอุทกภัยดังกล่าวต่อมาได้มีการก่อสร้างคันดินกั้นน้ำเรียบตามริมฝั่งแม่น้ำโขงจากหมู่บ้านแก้วเลี้ยวถึงหมู่บ้านสีถานได้โดยมีความยาวประมาณ 30-40 กิโลเมตร สำหรับเขตชุมชนเมืองซึ่งเป็นพื้นที่สูงและน้ำไม่ท่วมถึงส่วนใหญ่ ได้แก่ พื้นที่บริเวณพระธาตุหลวง บริเวณอนุสาวรีย์ชัยในเขตใจกลางเมือง เขตโคกป่าหลวง

และพื้นที่บางส่วนตามริมฝั่งแม่น้ำโขง นอกจากนั้นยังมีพื้นที่สูงที่อยู่นอกเขตน้ำท่วมตามบริเวณรอบนอกของชุมชนเมืองอีก 2 แห่งที่สำคัญ ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่ทางทิศเหนือห่างจากเขตใจกลางเมืองประมาณ 4 กิโลเมตร โดยมีขนาดพื้นที่ประมาณ 1,100 เฮกตาร์ และพื้นที่ที่อยู่ทางทิศใต้ (ตามริมถนนหมายเลข 2) ห่างจากเขตใจกลางเมืองประมาณ 7 กิโลเมตร มีขนาดพื้นที่ ประมาณ 900 เฮกตาร์ พื้นที่สูงทั้งสองแห่งนี้ จะเป็นพื้นที่สำหรับการขยายเมืองในอนาคต

ส่วนลักษณะภูมิอากาศของนครหลวงเวียงจันทน์นั้นจะมีกระแสลมพัดผ่านในช่วงฤดูหนาวระหว่างเดือนตุลาคม-เดือนมกราคม จากทิศตะวันออกเฉียงเหนือไปยังทิศตะวันตกเฉียงใต้ ส่วนช่วงระหว่างกุมภาพันธ์- เดือนเมษายนกระแสลมจะพัดผ่านจากทิศตะวันออกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ต่อจากนั้นระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายนกระแสลมจะค่อยๆ เริ่มเปลี่ยนทิศทางพัดผ่านจากทิศตะวันตกเฉียงใต้สู่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ อุณหภูมิทั้งปีเฉลี่ยประมาณ 25-26 องศาเซลเซียส โดยที่เวียงจันทน์มีอัตราความเร็วสูงสุดของกระแสลมเฉลี่ยแต่ละวันประมาณ 26 เมตรต่อวินาที

— ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินและการเปลี่ยนแปลง

เดิมการใช้ที่ดินในเขตชุมชนนครหลวงเวียงจันทน์โดยภาพรวมยังไม่แตกต่างกับเขตพื้นที่อื่นๆ ในแขวงก้ำแพงนครเวียงจันทน์ โดยมีการใช้ที่ดินเพื่อทำการกสิกรรมเป็นประเภทของการใช้ที่ดินที่สำคัญที่สุดเนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและประชากรประกอบอาชีพกสิกรรม

การใช้ที่ดินเพื่อที่อยู่อาศัยและการปลูกสร้างอาคาร พื้นที่ของชุมชนนครหลวงเวียงจันทน์ในปัจจุบันนอกจากจะประกอบด้วยพื้นที่ปลูกสร้างเป็นส่วนใหญ่แล้วยังมีพื้นที่กสิกรรม (ที่นา) กระจายอยู่ในบางพื้นที่ ทำให้ชุมชนเมืองมีลักษณะผสมระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท แต่อย่างไรก็ตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนนครหลวงในปัจจุบันได้ส่งผลให้กิจการปลูกสร้างอาคารประเภทต่างๆ รุกเข้าไปในพื้นที่นา ทำให้พื้นที่นาถูกล้อมรอบด้วยกิจการหรือสิ่งปลูกสร้างและนับวันลดน้อยลงทำให้เกิดปัญหาการระบายน้ำและการเดินทางเข้าหมู่บ้านที่ต้องเดินอ้อมสิ่งปลูกสร้างเหล่านั้น ส่วนพื้นที่รอบนอกของเขตชุมชนนครหลวงนอกจากจะประกอบด้วยพื้นที่กสิกรรมเป็นส่วนใหญ่แล้วยังมีหมู่บ้านขนาดต่างๆ กระจายอยู่ตามบริเวณโดยรอบของชุมชนเมือง (ดูภาพที่ 6 และภาพที่ 9 ประกอบ หน้า 36, 43) ทำให้เกิดการกำหนดการใช้ที่ดินในแผนผังชี้นำรวมก้ำแพงนครเวียงจันทน์ในปี พ.ศ.2532

ปัจจุบันการเพิ่มขึ้นและการหลั่งไหลเข้าตัวเมืองของประชากรทำให้เกิดความหนาแน่นในเขตตัวเมืองซึ่งเป็นพื้นที่เพื่อการพาณิชย์และที่อยู่อาศัยที่หนาแน่น ประมาณ 100-150 คนต่อเฮกตาร์ โดยเฉพาะในเขต น้ำพุ โหสดี ป่าสัก ดงป่าลาน การปลูกสร้างได้ขยายไปทั่วทิศตามเส้นทางสำคัญๆ เช่น สองฟากของถนน N13-ใต้ หรือสองฟากของถนนท่าเตี๋ย เป็นต้น รวมถึงการขยายเข้าไปในเขตทุ่งนาที่อยู่ด้านหลังของถนนในเมือง ประชากรในหมู่บ้านดังกล่าวส่วนใหญ่จะเข้ามาใช้บริการในเขตชุมชนเมืองเป็นประจำทำให้เขตอิทธิพลของชุมชนนครหลวงคลุมพื้นที่ประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร และมีรัศมีของเขตอิทธิพลห่างจากเขตชุมชนเมืองไปตามถนนสายหลักประมาณ 30-60 กิโลเมตร โดยเฉพาะตามแนวทางหลวงแห่งชาติหมายเลขหมายเลข N13 -เหนือ และ N13 - ใต้ ตามแนวถนนหมายเลข N10 รวมทั้งถนนหมายเลข N2

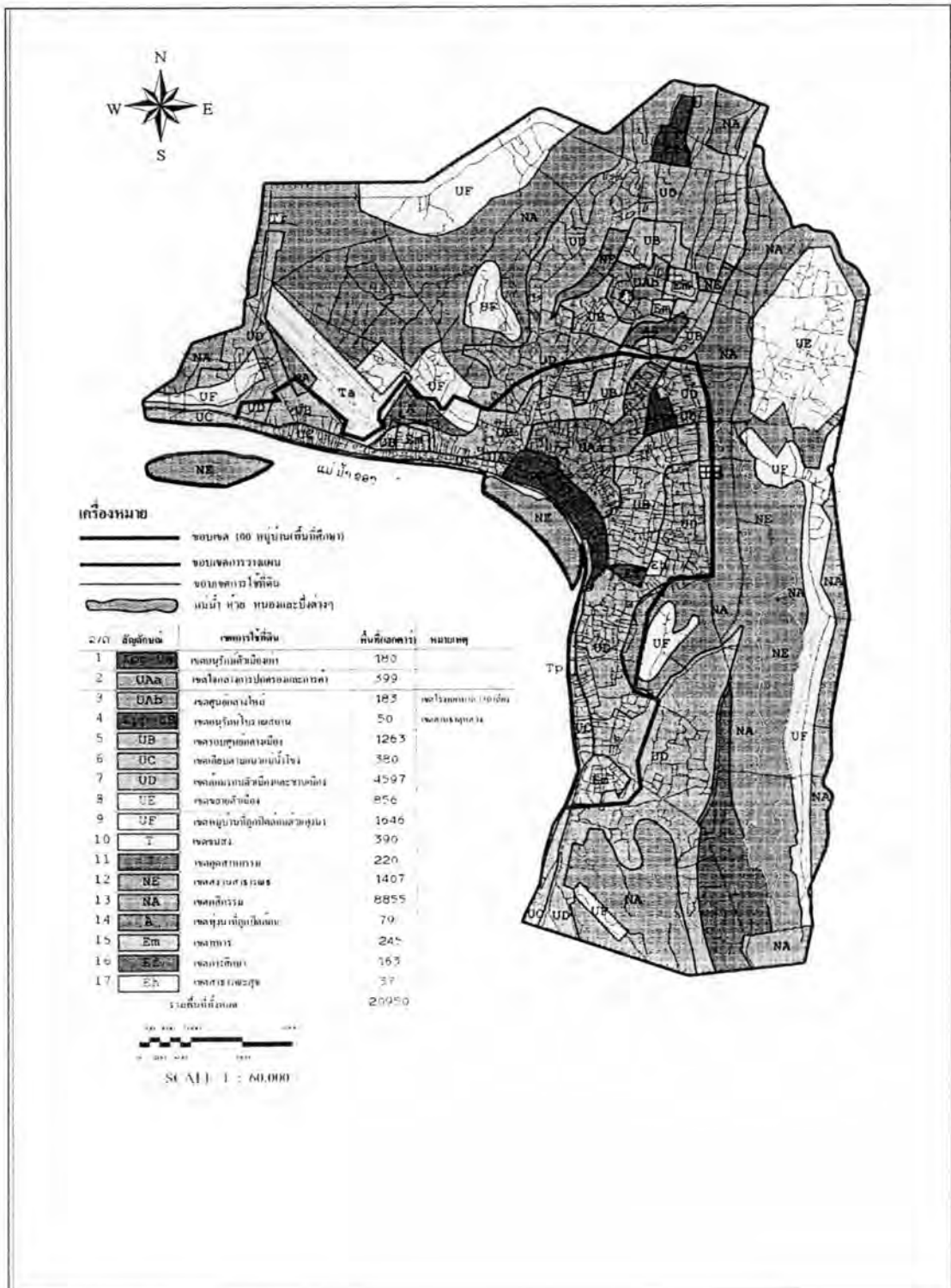
การใช้ที่ดินเพื่ออุตสาหกรรม ได้ถูกกำหนดให้อยู่ในเขตเมืองสีสัตนาทและเมืองหาดชายฟองในพื้นที่ 30 เฮกตาร์ในปี พ.ศ. 2543 และอีก 140 เฮกตาร์สำรองไว้ในอนาคต แต่ในปัจจุบันมีโรงงานตั้งกระจายอยู่ในตัวเมืองและข้างถนนสายหลักในเขตเมือง

การใช้ที่ดินเพื่อการกสิกรรม พื้นที่กสิกรรมในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ลดน้อยลงเนื่องจากการถมดินเพื่อการปลูกสร้างอาคารและทำให้ที่ดินที่เป็นพื้นที่กสิกรรมเดิมมีราคาสูงขึ้นเกิดการซื้อขายเปลี่ยนการถือครองและพื้นที่กสิกรรมขาดระบบน้ำชลประทาน ในปัจจุบันมีพื้นที่กสิกรรมในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ รวม 320.7 เฮกตาร์ ส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองสีสัตนาท และเมืองหาดชายฟองมากที่สุด ในพื้นที่ชุมชนเมืองส่วนใหญ่อยู่ในด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกของเมือง เช่นหนองบัวทอง และเขตโกสโก ดงป่าลานที่ไปตามทางตัดใหม่ไปยังหนองบอน (ดูแผนที่ 8)

ส่วนเขตพื้นที่ชุมชนเมืองเนื่องจากแต่ละพื้นที่ย่อยในเขตมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกันทั้งในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ - สังคม และประชากร ดังนั้นเพื่อความสะดวกในการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มผู้ศึกษาเพื่อจัดทำผังเมืองขึ้นารวมได้แบ่งเขตชุมชนเมืองแยกออกเป็นเขตย่อย 9 เขตโดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆที่มีลักษณะเหมือนกันของแต่ละพื้นที่ (แต่ไม่ได้แบ่งตามเขตของหมู่บ้าน) เขตย่อยที่กำหนดขึ้นนี้เรียกว่า "Homogeneous Zones" ซึ่งประกอบด้วยเขตต่างๆ ดังนี้

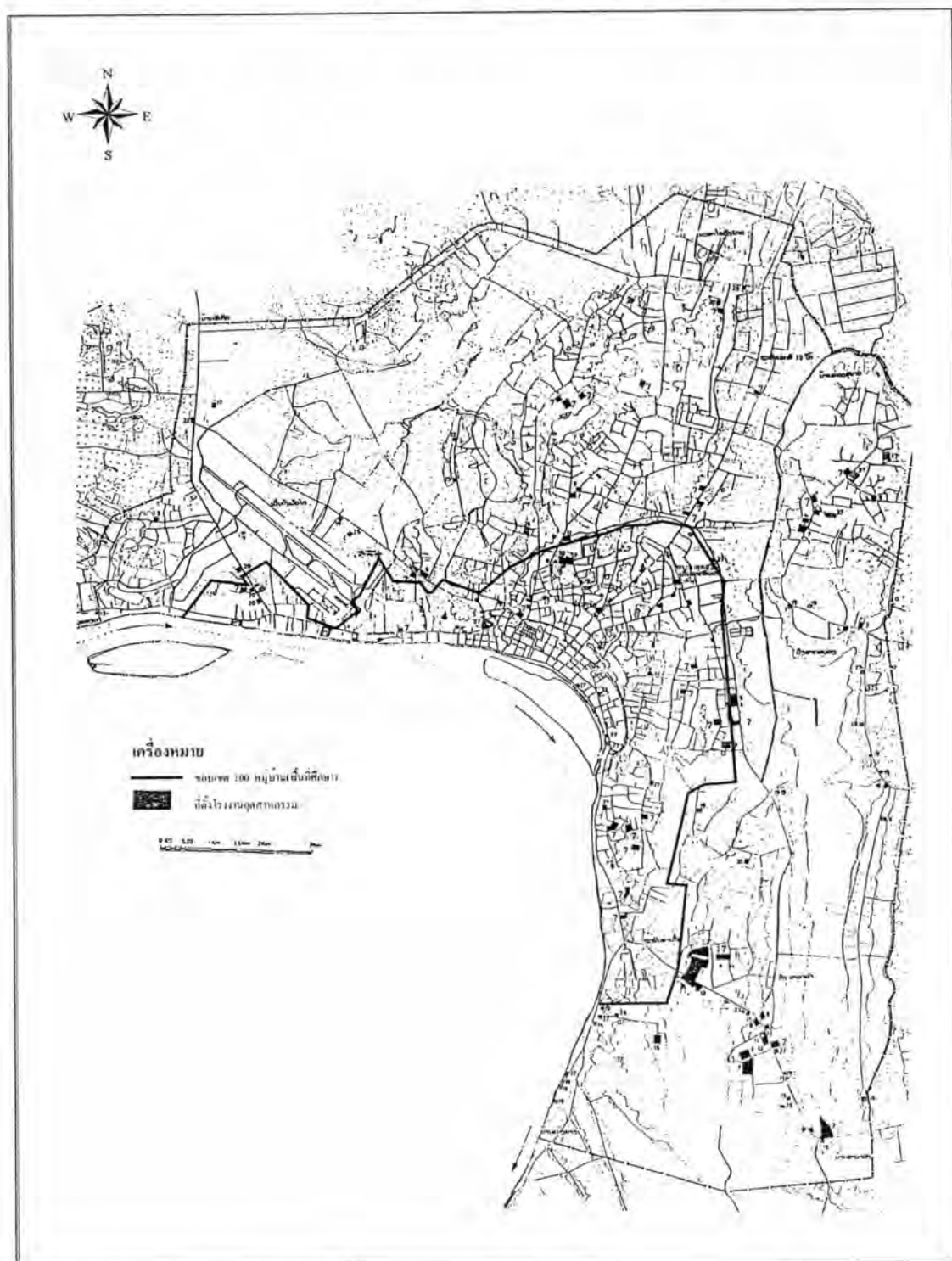
- เขตที่ 1: “เขตน้ำพุ” ตั้งอยู่ในเขตใจกลางของชุมชนนครหลวง เป็นศูนย์กลางการค้าและการปกครอง แต่มีขนาดพื้นที่เล็กกว่าทุกเขต คือมีพื้นที่ประมาณ 90 เฮกตาร์
- เขตที่ 2: “เขตมโหสถ” เขตนี้เกิดขึ้นจากการขยายตัวของใจกลางเมืองเก่าไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2483-2493
- เขตที่ 3: “เขตป่าสัก” เป็นเขตขยายตัวของเมืองในช่วงเวลาเดียวกันกับเขตที่ 2 เขตนี้ในปี พ.ศ. 2528 มีพื้นที่นาขนาดเล็กกระจายอยู่ประมาณ 6 เฮกตาร์ และมีพื้นที่นาขนาดใหญ่อยู่ทางทิศเหนือประมาณ 87 เฮกตาร์
- เขตที่ 4: “เขตโพนชัย” เป็นเขตศูนย์กลางการปกครองที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาต่อมา เขตนี้ในปี พ.ศ. 2528 มีพื้นที่นาทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่รวมอยู่ประมาณ 69 เฮกตาร์
- เขตที่ 5: “เขตธาตุนครหลวง” มีพื้นที่ประมาณ 265 เฮกตาร์ และในปี พ.ศ. 2528 มีพื้นที่นารวมอยู่ประมาณ 41 เฮกตาร์ แต่พื้นที่นาดังกล่าวปัจจุบันกำลังถูกรุกไล่ด้วยการปลูกสร้างอาคารที่พักอาศัยเป็นจำนวนมาก
- เขตที่ 6: “เขตดงपालาน” มีขนาดพื้นที่ประมาณ 127 เฮกตาร์ในจำนวนดังกล่าวเป็นพื้นที่หนองน้ำ (หนองจันทน์) ประมาณ 8 เฮกตาร์และพื้นที่นาอีก 31 เฮกตาร์
- เขตที่ 7: “เขตโคกป่าหลวง” เป็นเขตที่มีขนาดพื้นที่ใหญ่กว่าทุกเขตคือมีขนาดพื้นที่ประมาณ 632 เฮกตาร์ หรือคิดเป็นร้อยละ 21.53 ของพื้นที่เขตชุมชนเมืองทั้งหมดเขตนี้เกิดขึ้นจากการขยายตัวของเขตที่พักอาศัยในช่วงปี พ.ศ. 2508 - 2518
- เขตที่ 8: “เขตสวนมร” เป็นเขตที่เกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมืองลงมาทางทิศใต้ในช่วงหลังจากปี พ.ศ. 2508 เขตนี้มีขนาดพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 รองจากเขตที่ 7 โดยมีพื้นที่รวม 490 เฮกตาร์
- เขตที่ 9: “เขตวัดไทร” เขตนี้มีพื้นที่ประมาณ 421 เฮกตาร์ในจำนวนนี้มีพื้นที่นาประมาณ 137 เฮกตาร์ ซึ่งมากกว่าทุกเขต

แผนที่ 7 ผังกำหนดการใช้ที่ดินนครหลวงเวียงจันทน์ปี พ.ศ. 2544

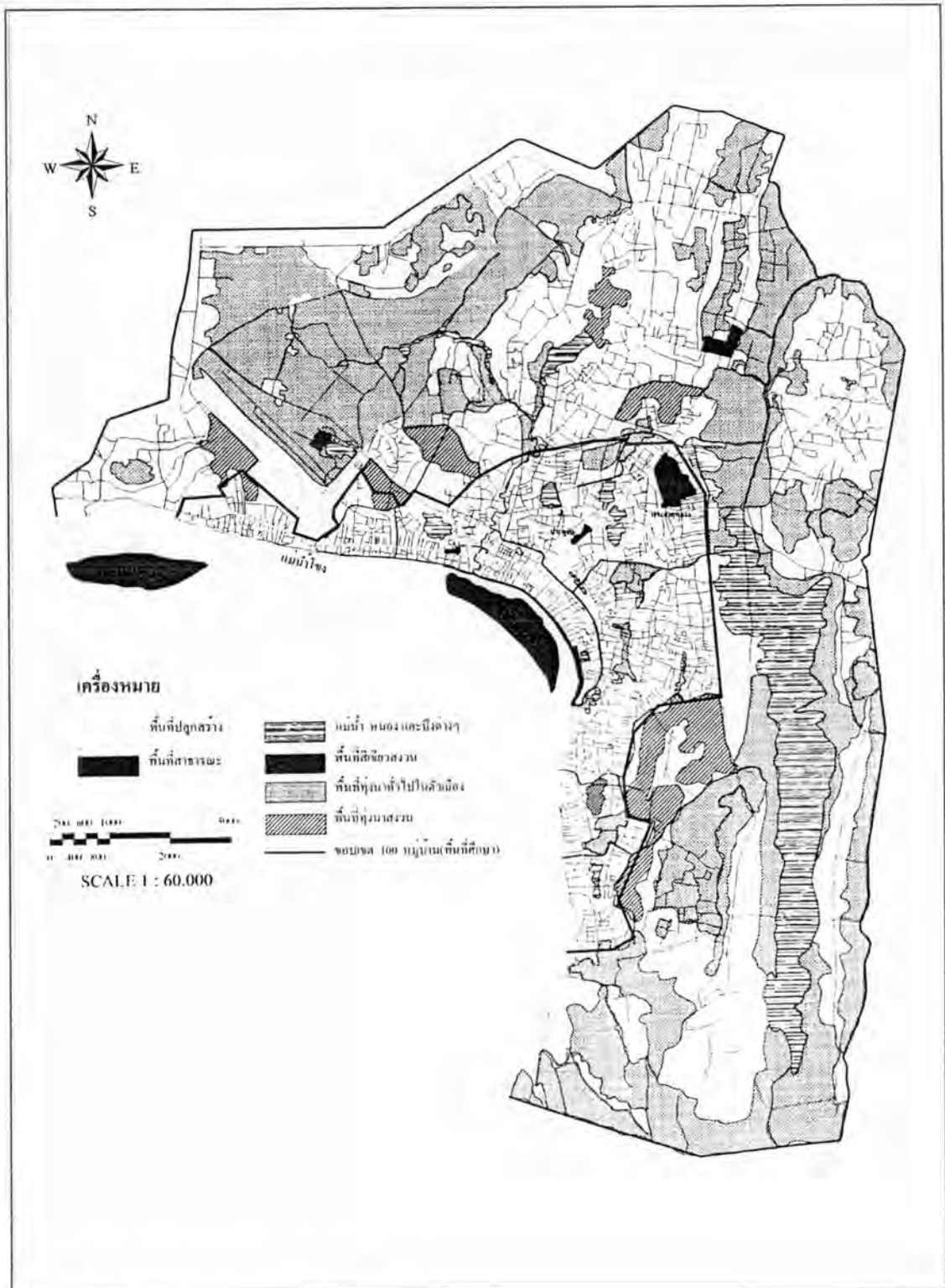
ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

แผนที่ 8 แสดงตำแหน่งที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ปี พ.ศ. 2541

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

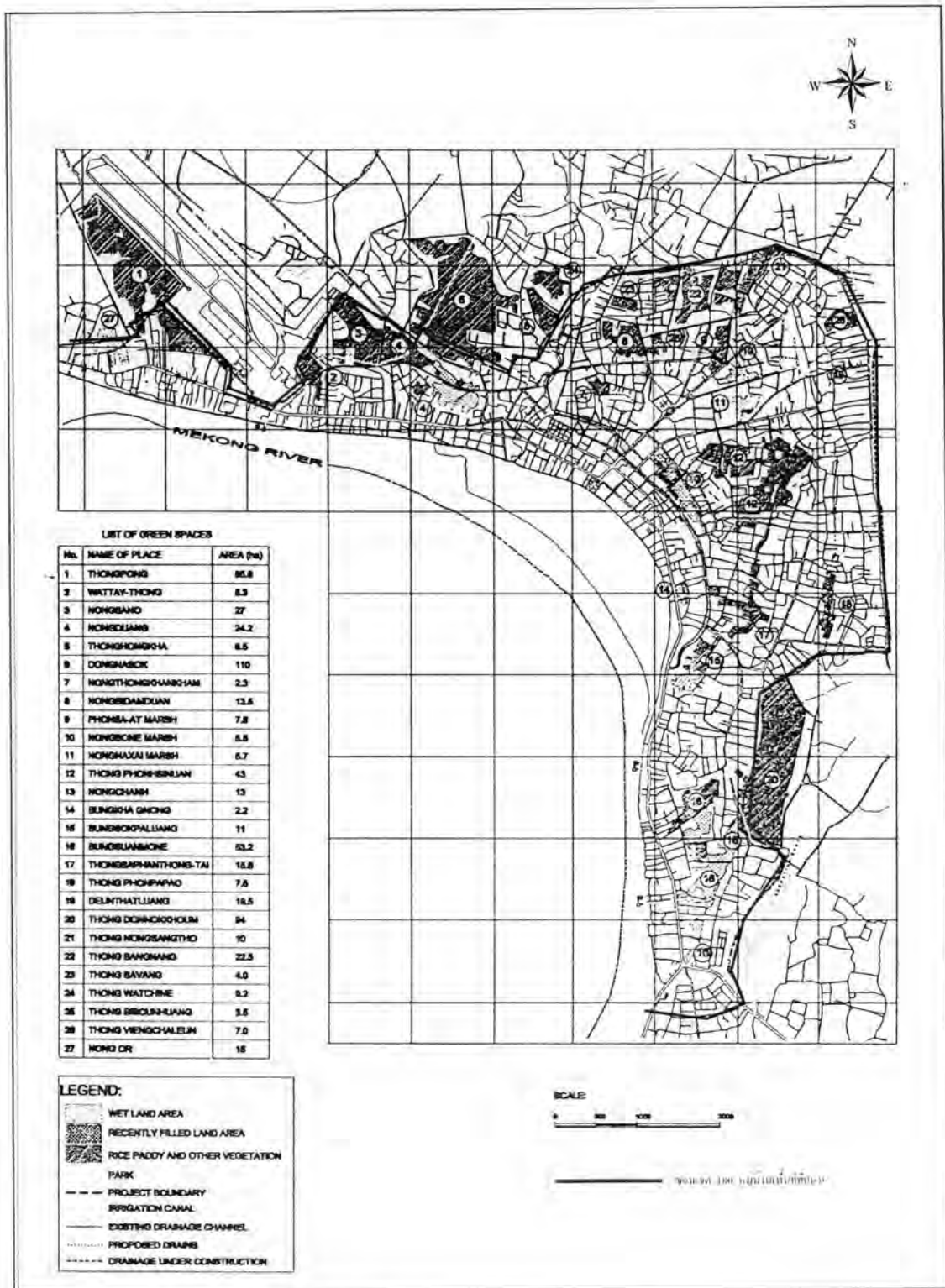
แผนที่ 9 แสดงพื้นที่สีเขียวในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ปี พ.ศ. 2544

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

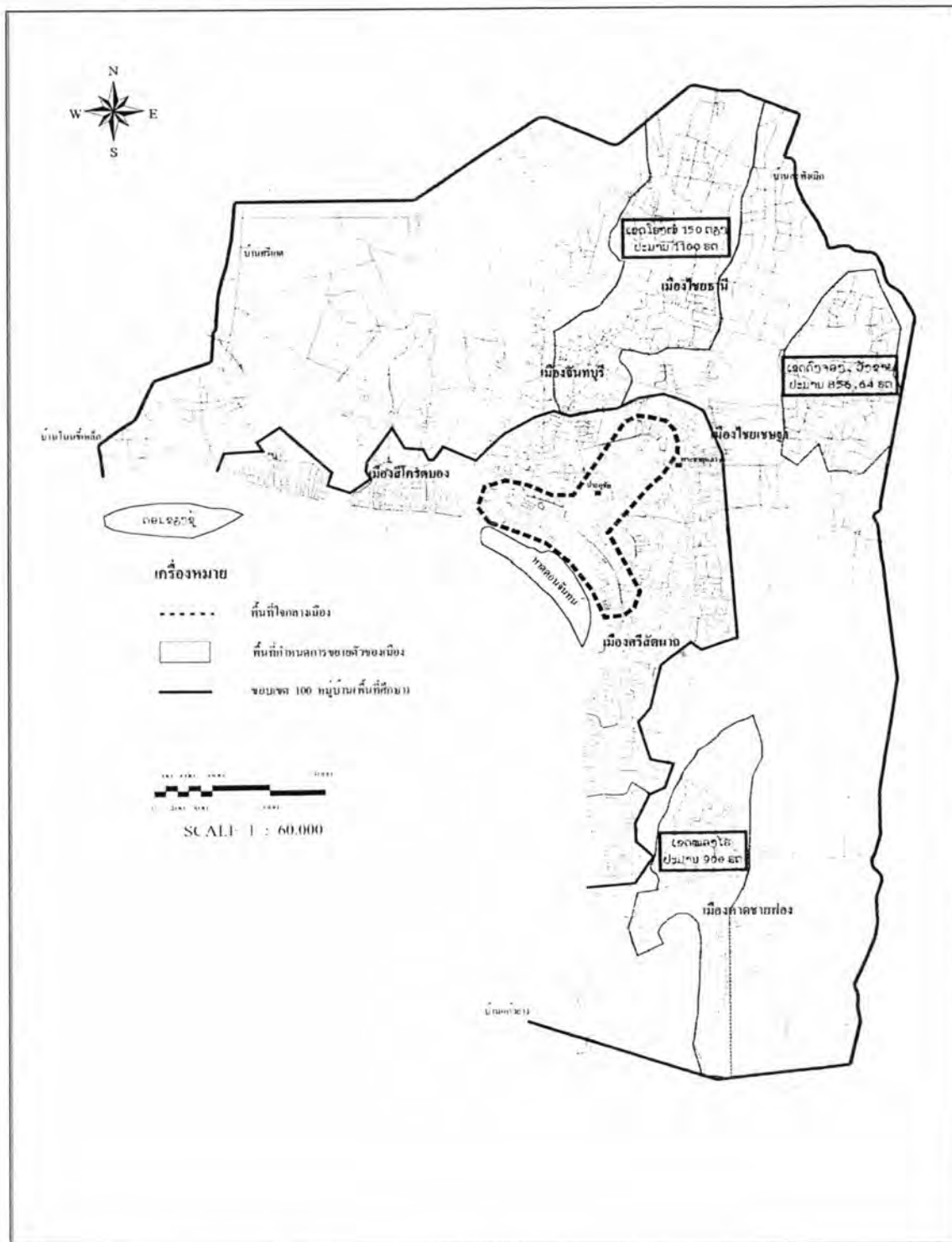
แผนที่ 10 แสดงการใช้ที่ดินประเภทกิจกรรมระบุตำแหน่งหมู่บ้านในนครหลวงเวียงจันทน์

พ.ศ. 2541

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

แผนที่ 11 แสดงเขตศูนย์กลางเมือง และพื้นที่กำหนดการขยายตัวเมืองในนครหลวงเวียงจันทน์
ปี พ.ศ.2544

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

ตารางที่ 4.1 จำนวนหมู่บ้านและขนาดพื้นที่ของเขตต่างๆ ในพื้นที่ชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์

เขตที่	ชื่อเขต	เขตการปกครอง (เมือง)	จำนวนหมู่บ้าน. ใน ปี พ.ศ. 2544	ขนาดพื้นที่รวม(=พื้นที่ที่ปี พ.ศ. 2544)	
				(เฮกตาร์)	ร้อยละของพื้นที่ชุมชนเมือง
1	น้ำพู	จันทบุรี	6	90	3.07
2	มโหสถ	ศรีสัตนาคนาน	8	110	3.75
3	ป่าสัก	จันทบุรี	18	391	13.32
4	โพนชัย	ไชยเชษฐา	7	309	13.94
5	ธาตุหลวง	ไชยเชษฐา	9	265	9.03
6	ดงป่าลาน	ศรีสัตนาคนาน	4	127	4.33
7	โคกป่าหลวง	ศรีสัตนาคนาน	13	632	21.53
8	สวนมร	ศรีสัตนาคนาน	12	490	16.70
9	วัดไคย	สีโคตบอง	23	421	14.34
รวมทั้งเขตชุมชนเมือง			100	2,935	100

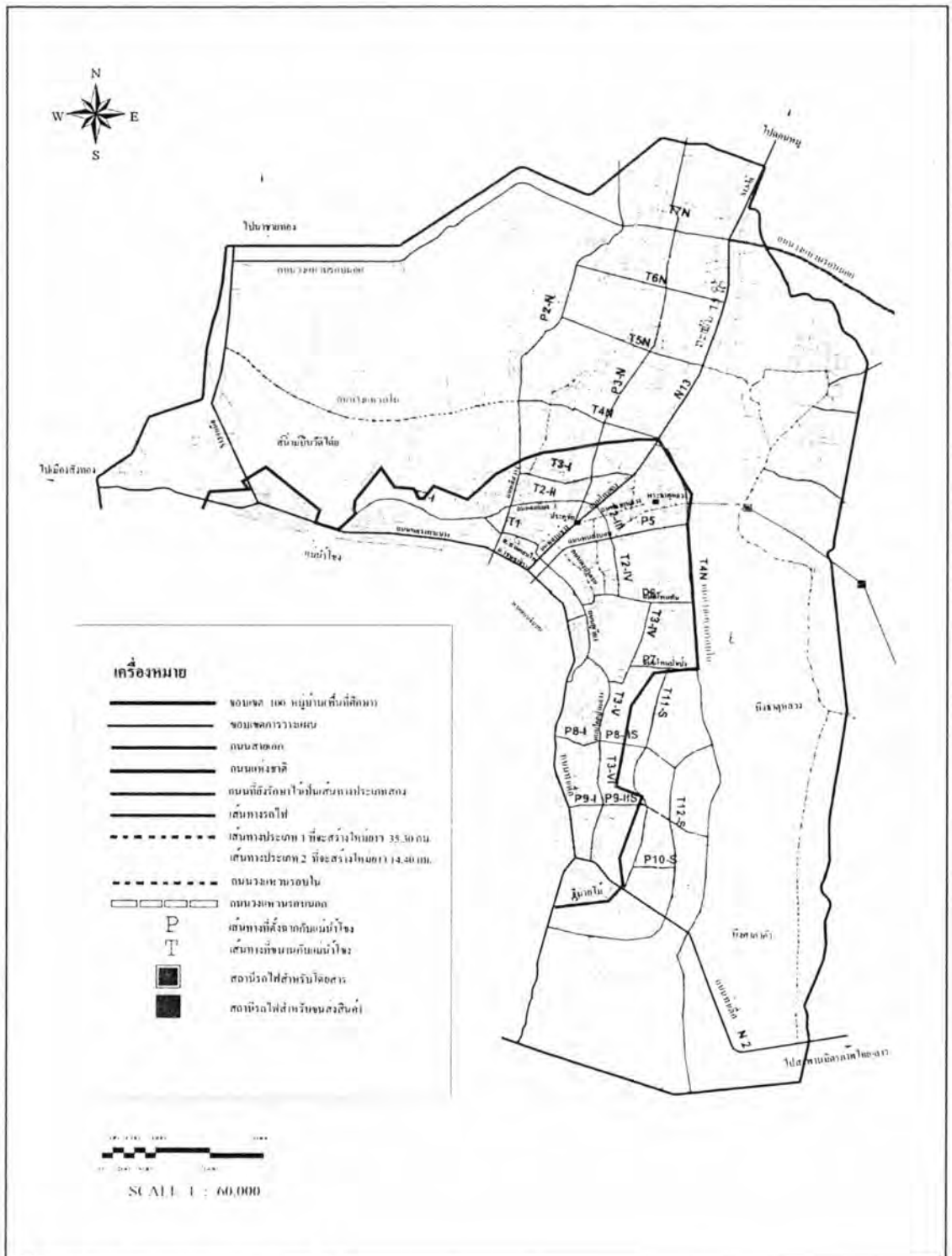
ที่มา : ประมวลจาก - Sche'ma directeur et d'amenagement urbain- vientiane. และ - VIUDP.

4.2.2 ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ

โครงข่ายถนนและสภาพการจราจร โครงข่ายถนนสายหลักของนครหลวงเวียงจันทน์ประกอบด้วยทางหลวงแห่งชาติ 3 สาย ได้แก่ ทางหลวงหมายเลข N13- เหนือ (ถนนหลวงพระบาง) ซึ่งเชื่อมจากเขตใจกลางเมืองไปยังสนามบิน ทางหลวงหมายเลข N2 (ถนนท่าเรือ) เชื่อมระหว่างตัวเมืองไปยังสะพานมิตรภาพ และถนนล้านช้างซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทางหลวงแห่งชาติหมายเลข N13 ได้ส่วนถนนสายหลักที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ ถนนสามแสนไทย ถนนดงป่าลาน และถนนคูเวียงโครงข่ายถนนเฉพาะในเขตชุมชนนครหลวงมีความยาวรวมทั้งสิ้น 273.10 กิโลเมตร (ถนนสายหลัก 66.10 กิโลเมตร ถนนสายรองและตรอกซอยต่างๆ 207 กิโลเมตร) ซึ่งเฉลี่ยความยาวถนนทั้งหมดต่อขนาดพื้นที่ของชุมชนเมืองเท่ากับ 93.05 เมตรต่อเฮกตาร์ ในจำนวนความยาวของถนนทั้งหมดนั้นเป็นถนนลาดยาง 145.703 กิโลเมตร หรือเท่ากับร้อยละ 53.35 ของความยาวถนนทั้งหมด และถ้าเฉลี่ยความยาวถนนลาดยางต่อขนาดของพื้นที่ชุมชนเมืองจะมีเพียง 49.64 เมตรต่อเฮกตาร์เท่านั้น ส่วนถนนลูกรังมีร้อยละ 1.48 ของความยาวถนนทั้งหมด

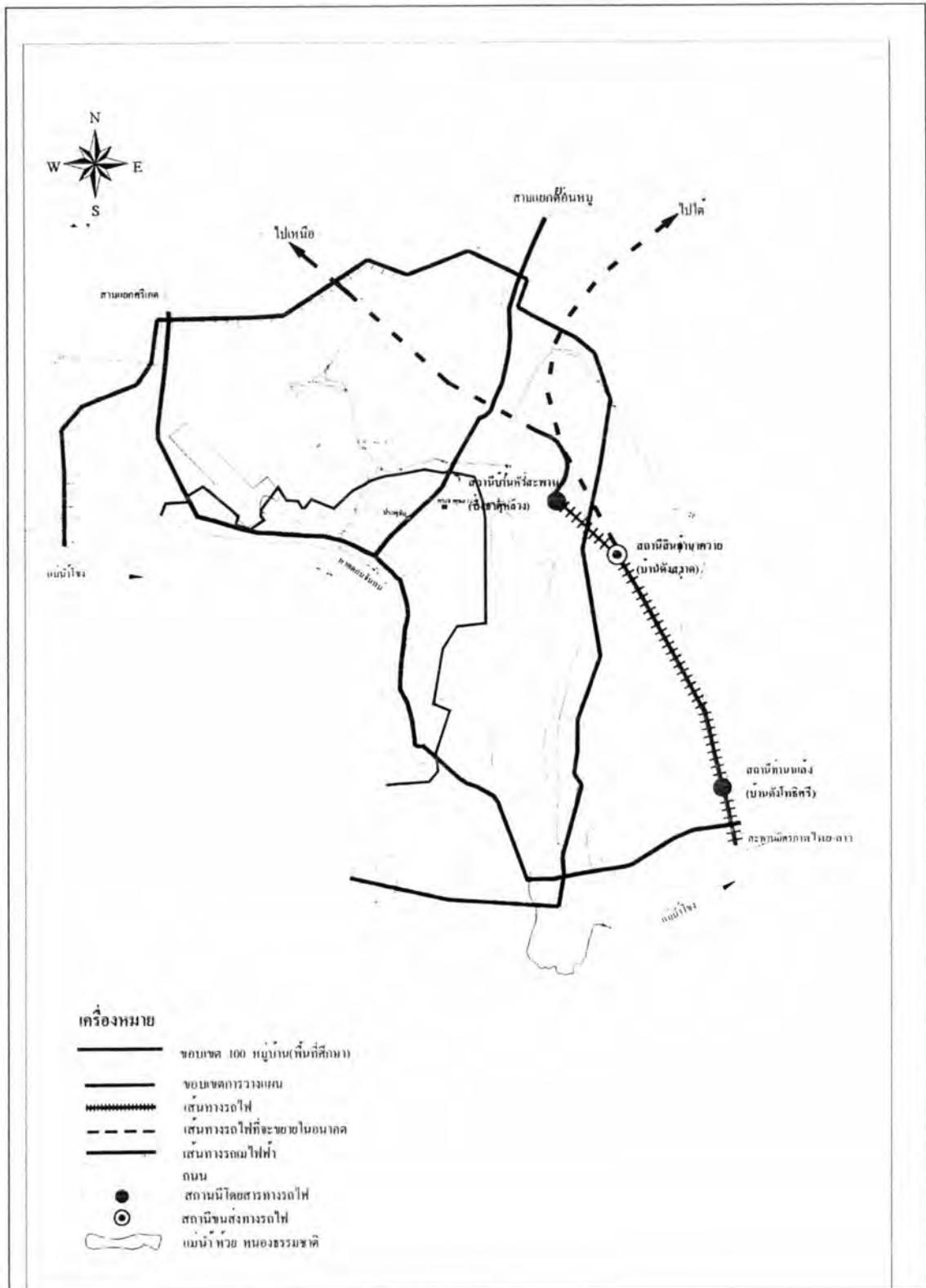
และส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 45.17 เป็นถนนดิน อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วถนนส่วนใหญ่ยังคงสร้างไม่ได้มาตรฐานและใช้การไม่ได้ดีเท่าที่ควร เนื่องจากพื้นผิวถนนหลายสายมีสภาพทรุดโทรมซึ่งคิดเป็นร้อยละ 38.31 ขอความยาวถนนทั้งหมด ในขณะที่ถนนที่มีสภาพดีมีความยาวคิดเป็นร้อยละ 17.99 เท่านั้น

แผนที่ 12 แสดงระบบโครงข่ายถนนในนครหลวงเวียงจันทน์ พ.ศ. 2544

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

แผนที่ 13 แสดงเส้นทางระดับภาคของนครเวียงจันทน์

ที่มา : Urban Research Institute, Lao P.D.R.

ภาพที่ 2 แสดงลักษณะถนนภายในนครหลวงเวียงจันทน์

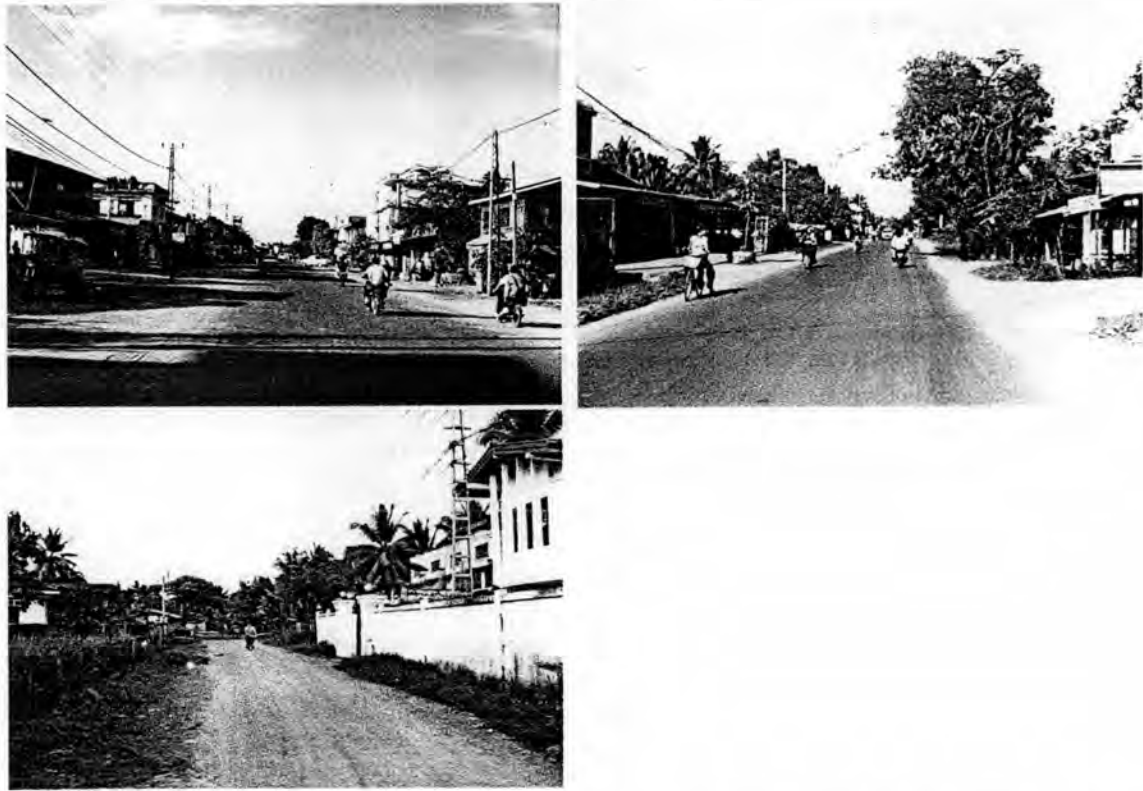

ถ้าพิจารณาสภาพของถนนในแต่ละเขตจะพบว่ามีความแตกต่างกัน โดยที่บริเวณเขตใจกลางเมือง อันประกอบด้วยเขตน้ำพู และเขตมโหสถเป็นเขตที่มีถนนอยู่ในสภาพดีเมื่อเทียบกับเขตอื่น คือมีสัดส่วนของถนนลาดยางมากกว่าเขตอื่น (เฉพาะเขตน้ำพู มีถนนลาดยางร้อยละ 84 ของความยาวถนนทั้งหมดที่มีในเขตนี้) นอกจากนั้นเขตน้ำพูและเขตมโหสถยังมีความยาวเฉลี่ยของถนนทั้งหมดและถนนลาดยางต่อขนาดพื้นที่ของแต่ละเขตมากเป็นอันดับหนึ่งและสองตามลำดับ และถนนที่ใช้การไม่ได้ดีก็มีสัดส่วนน้อยเมื่อเทียบกับเขตอื่นๆ ในชุมชนนครหลวงส่วนเขตที่มีสภาพถนนดีเป็นอันดับสามรองจากเขตน้ำพูและเขตมโหสถได้แก่เขตป่าสัก (สังเกตตารางที่ 5.30) ในขณะที่เขตสวนมรมีถนนลาดยางน้อยมากเมื่อเทียบกับเขตอื่นๆ คือมีเพียงร้อยละ 18 ของความยาวถนนทั้งหมดที่มีในเขตดังกล่าว หรือเฉลี่ยความยาวถนนลาดยางต่อขนาดพื้นที่ของเขตนี้เท่ากับ 11.46 เมตรต่อเฮกตาร์เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของความยาวถนนลาดยางต่อพื้นที่ของชุมชนนครหลวงทั้งหมด

ภาพที่ 3 แสดงลักษณะถนนภายในนครหลวงเวียงจันทน์

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะถนนภายในนครหลวงเวียงจันทน์ (ต่อ)

ส่วนระบบสาธารณูปโภคอื่นๆ ในปัจจุบันของนครหลวงเวียงจันทน์มีสถาบันค้นคว้าเทคนิคผังเมือง ได้ศึกษาไว้ดังต่อไปนี้(Asian Institute of technology,2000)

- มีระบบน้ำประปา มีร้อยละ 61.36
- มีระบบไฟฟ้า มีร้อยละ 100.00
- มีระบบโทรศัพท์ มีร้อยละ 86.80

4.3 ลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจ

4.3.1 ขนาดประชากร-ครัวเรือน และการเปลี่ยนแปลง

ประชากรลาวนั้นประกอบด้วยชนเผ่าต่างๆ มากมายถึง 68 เผ่า การตั้งถิ่นฐานแต่เดิมนั้นมักอยู่ริมแม่น้ำโขง พวกนี้ทางการลาวเรียกว่า "ลาวลุ่ม" คือ ลาวพวน ผู้ไท ไทยลื้อ พวกที่อยู่บนที่ราบสูงประกอบด้วยชนเผ่าเรียก "ลาวเทิง" ส่วนพวกที่อยู่บนภูเขา เช่น เผ่าม้ง มูเซอร์เรียกว่า "ลาวสูง" (สุวิทย์ ธีรศาสตร์, 2541:6)

ประชากรลาวมักกระจุกตัวในบริเวณที่ราบใกล้แม่น้ำโขงโดยเฉพาะในแขวงสุวรรณเขต แขวงเวียงจันทน์ แขวงหลวงพระบางและเขตกำแพงนครเวียงจันทน์ ประชากรที่อยู่ในที่ราบเหล่านี้รวมเรียกกลุ่มลาว-ไท ที่ประกอบอาชีพกสิกรรม ปี พ.ศ. 2540-2541 ในเขตกำแพงนครหลวงเวียงจันทน์ มีประชากรจำนวน 92,000 ครัวเรือน และมีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 6.3 คนต่อครัวเรือน ประชากรที่อยู่ในเขตเมืองคิดเป็นร้อยละ 64 ของจำนวนรวมทั้งหมด (State Planning Committee National Statistical Center, 1999:15)

4.3.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจ

ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเมื่อปลายปี พ.ศ. 2518 จนถึงปี พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นช่วงก่อนการประกาศใช้นโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศรวมทั้งนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจให้เข้าสู่ระบบตลาดแข่งขันเสรี ลักษณะการขยายตัวทางเศรษฐกิจของนครหลวงเวียงจันทน์รวมทั้งของประเทศตกอยู่ในสภาพที่จำกัด ต่อมาหลังจากที่ได้มีนโยบายเปิดประเทศมากขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา หรือที่เรียกว่านโยบาย "จินตนาการใหม่" สภาพเศรษฐกิจของนครหลวงเวียงจันทน์ก็ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัดและมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

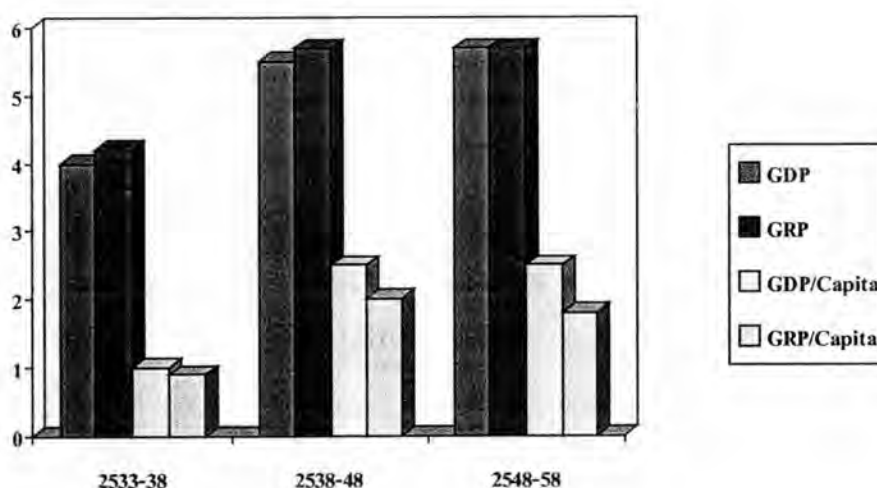
การขยายตัวทางเศรษฐกิจอันเป็นผลเนื่องจากนโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจและส่งเสริมการลงทุนได้ทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นมากกว่าเดิม ซึ่งจะสังเกตได้จากจำนวนยานพาหนะที่เพิ่มขึ้นในเขตนครหลวงและการปลูกสร้างอาคารบ้านพักอาศัยทั้งในชุมชนเมืองและบริเวณรอบนอกซึ่งนับวันจะเพิ่มจำนวนมากขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการซื้อของประชากรหรือการเพิ่มขึ้นของรายได้รวมทั้งการขยายตัวด้านเศรษฐกิจของนครหลวงเวียงจันทน์ ทำให้นครหลวงเวียงจันทน์ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมามีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงกว่าอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ และคาดว่าอัตราดังกล่าวยังคงสูงขึ้นกว่าต่อไปจนถึงปี พ.ศ. 2548

ตารางที่ 4.2 คาดการณ์การขยายตัวทางเศรษฐกิจของนครหลวงเวียงจันทน์เทียบกับของประเทศ

ช่วงปี พ.ศ.	อัตราการขยายตัวของ			
	มูลค่าผลิตภัณฑ์เบื้องต้นของ		มูลค่าผลิตภัณฑ์ต่อหัวประชากร	
	ประเทศ	ภาคนครหลวง	ทั่วประเทศ	ในนครหลวง
	(GDP)	(GRP)	(GDP/Capita)	(GRP/ Capita)
2533-2538	4.0%	4.4%	1.1%	0.9%
2538-2548	5.6%	5.8%	2.6%	2.0%
2548-2558	5.3%	5.3%	2.3%	1.3%

ที่มา : Maunsell SKP Joint Venture, The Mekong river bridge project : Phase 2 feasibility study update - Engineering and economic data (Final Report, August 1990)

แผนภูมิที่ 3 คาดการณ์อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจภาคนครหลวงเปรียบเทียบกับของประเทศ

ที่มา: บุญมาก ชุนพรหม

อาชีพของประชากรในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ จากการสำรวจของศูนย์สถิติแห่งชาติระบุว่าในปัจจุบันประชากรมีอาชีพอยู่ในภาคประกอบธุรกิจมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 44.6 รองลงมาได้แก่อาชีพลูกจ้างเอกชน คิดเป็นร้อยละ 23.2 และน้อยที่สุดคือภาคเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 14.4 ดังที่แสดงในตาราง 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงอาชีพของประชากรในแขวงกำแพงนครหลวงเวียงจันทน์ ปี พ.ศ. 2541

อาชีพ	ร้อยละ
ภาคเกษตรกรรม	14.4
ประกอบธุรกิจ	44.6
ลูกจ้างเอกชน	23.2
ลูกจ้างรัฐบาล(พนักงานหรือข้าราชการ)	17.8

ที่มา: State Planning Committee National Statistical Center

ระดับรายได้ของประชากรในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ จากการศึกษาของ Asian Institute of technology ว่าในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ในปัจจุบัน (ปี พ.ศ.2541) ประชากรมีระดับรายได้เฉลี่ย 90 ดอลลาร์ต่อเดือนหรือ 3,870 บาทต่อเดือนแต่ในขณะที่ราคาเฉลี่ยของที่อยู่อาศัยเท่ากับ 25,000 ดอลลาร์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.4 แสดงระดับรายได้เฉลี่ยของประชากรและราคาเฉลี่ยที่อยู่อาศัยในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ปี พ.ศ.2537 และปี พ.ศ.2541

ค่าเฉลี่ย	ปี พ.ศ.2537	ปี พ.ศ.2541
ราคาที่อยู่อาศัย	20,000	25,000
ค่าเช่า(ดอลลาร์ต่อเดือน)	8.3	9.0
รายได้ต่อครัวเรือน(ดอลลาร์ต่อปี)	900	1,077
รายได้ต่อครัวเรือน(ดอลลาร์ต่อเดือน)	75	90

หมายเหตุ: 1 ดอลลาร์ เท่ากับ 43 บาทและ 200 กีบ เท่ากับ 1 บาท

ที่มา: Asian Institute of technology, Urban indications national report for habitat 2.

4.4 ที่อยู่อาศัยในนครเวียงจันทน์

ประชากรในเขตนครหลวงเวียงจันทน์หรือในเขตชุมชนเมืองในปี พ.ศ. 2543 มีจำนวน 161,734 คน มีจำนวนบ้าน 27,882 หลังคาเรือน คิดเป็น 5.8 คนต่อครัวเรือน โดยที่ประชากรส่วนใหญ่ปลูกที่อยู่อาศัยในเขตเมืองสีสัตนาคมากที่สุด คือมี 9,316 หลังคาเรือน มีประชากรหนาแน่น 140.2 คน/เฮกตาร์ รองลงมาได้แก่เมืองจันทบุรี คือมี 7,166 หลังคาเรือน มีประชากรหนาแน่น 78.7 คน/เฮกตาร์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.5 แสดงจำนวนประชากรและที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนเมืองนครหลวงเวียงจันทน์ในปี พ.ศ.2538 และปี พ.ศ.2543 (100 หมู่บ้าน)

เมือง (อำเภอ)	พื้นที่ (เฮกตาร์)	ปี พ.ศ.2538			ปี พ.ศ.2543		
		ประชากร	ที่อยู่ อาศัย	ความ หนาแน่น (คน/ เฮกตาร์)	ประชากร	ที่อยู่ อาศัย	ความ หนาแน่น (คน/ เฮกตาร์)
เมือง จันทบุรี	481	36,669	6,688	76.2	37,865	7,166	78.7
เมือง สีโคตบอง	1,359	29,853	5,038	21.9	30,751	5,312	22.6
เมืองไชย- เซษฐา	674	33,708	5,481	50.0	34,082	6,088	50.5
เมือง ศรีสัตนาคน	421	54,251	9,167	128.8	59,035	9,316	140.2
รวม	2,935	154,481	26,374	52.6	161,733	27,882	55.1

หมายเหตุ : 1 เฮกตาร์ เท่ากับ 10,000 ตารางเมตร

ที่มา: Vientiane Urban Development and Administration Authority, Vientiane Urban Infrastructure and Services TA No 3333-Lao.

4.4.1 ประเภทและจำนวนของที่อยู่อาศัยในนครเวียงจันทน์

เนื่องจากการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในของนครเวียงจันทน์มีลักษณะเป็นการเก็บข้อมูลที่ไม่ต่อเนื่องไปตามการเปลี่ยนแปลงของแต่ละปี พ.ศ. ทำให้ข้อมูลที่มีอยู่ในปัจจุบันเป็นช่วงกระโดดตามการศึกษาของแต่ละหน่วยงาน เช่น การศึกษาของ The National Task Force on Low-Cost Housing in Lao and The Assistance of The International Development Research Center จากประเทศแคนาดาในปี พ.ศ. 2517(ค.ศ.1974) หรือการศึกษาของ Sche'ma directeur et d'ame'nagemenurbain - Vientiane (Project PNUD- CNUEN/ Habitat Lao/85/003 - Programme de de'veloppement urbain de la pe'fecture de Vientiane. ในปี พ.ศ. 2532(ค.ศ.1989) หรือการศึกษาของ เป็นต้น และบางครั้งมีการกำหนดขนาดพื้นที่ศึกษาต่างกันหรือการแบ่งประเภทของการศึกษาต่างกันส่งผลให้ไม่สามารถศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลในแต่ละปีได้

4.4.2 การจัดการที่อยู่อาศัยในนครเวียงจันทน์

การจัดการที่อยู่อาศัยโดยหน่วยงานรัฐ ซึ่งเป็นลักษณะสวัสดิการของรัฐให้กับข้าราชการหรือพนักงานของรัฐเท่านั้น ยังไม่มีโครงการที่รัฐให้ประชาชนทั่วไปซื้อหรือเช่า เป็นต้น แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ (หนูสอน หมิ่นวิเสด, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2544)

1. การจัดการที่อยู่อาศัยที่เป็นอาคารเก่า เป็นลักษณะของการนำอาคารเก่าที่รัฐเป็นเจ้าของมาให้ข้าราชการหรือพนักงานของรัฐแต่ละกระทรวงพักอาศัยในลักษณะบ้านสวัสดิการ(อยู่ฟรี) ในชุมชนเมืองนครเวียงจันทน์ บ้านประเภทนี้เป็นบ้านพักที่มีสภาพทรุดโทรม ขาดการปรับปรุง บางหลังเป็นบ้านพักที่ก่อสร้างในสมัยฝรั่งเศสปกครอง ได้แก่บ้านพักในเขตตัวเมืองเก่า ริมถนนล้านช้าง, ถนนหลวงพระบาง เป็นต้น
2. โครงการที่ก่อสร้างใหม่ นอกจากบ้านที่ก่อสร้างให้เป็นบ้านพักราชการในเขตพื้นที่ของหน่วยงานแล้ว ในปัจจุบันมีโครงการที่รัฐก่อสร้างให้กับข้าราชการที่เกษียณอายุราชการ เป็นโครงการที่เริ่มเมื่อปี พ.ศ. 2536 โดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม จำนวน 151 หลัง (สปป.ลาว, 2543:174) แต่ปัจจุบันก่อสร้างไปแล้วประมาณ 30 หลัง

ภาพที่ 5 โครงการบ้านพักข้าราชการที่เกษียณ

ที่มา: สปป.ลาว, 25 ปี สปป.ลาว 1975-2000

ภาพที่ 6 โครงการบ้านพักข้าราชการ SOS

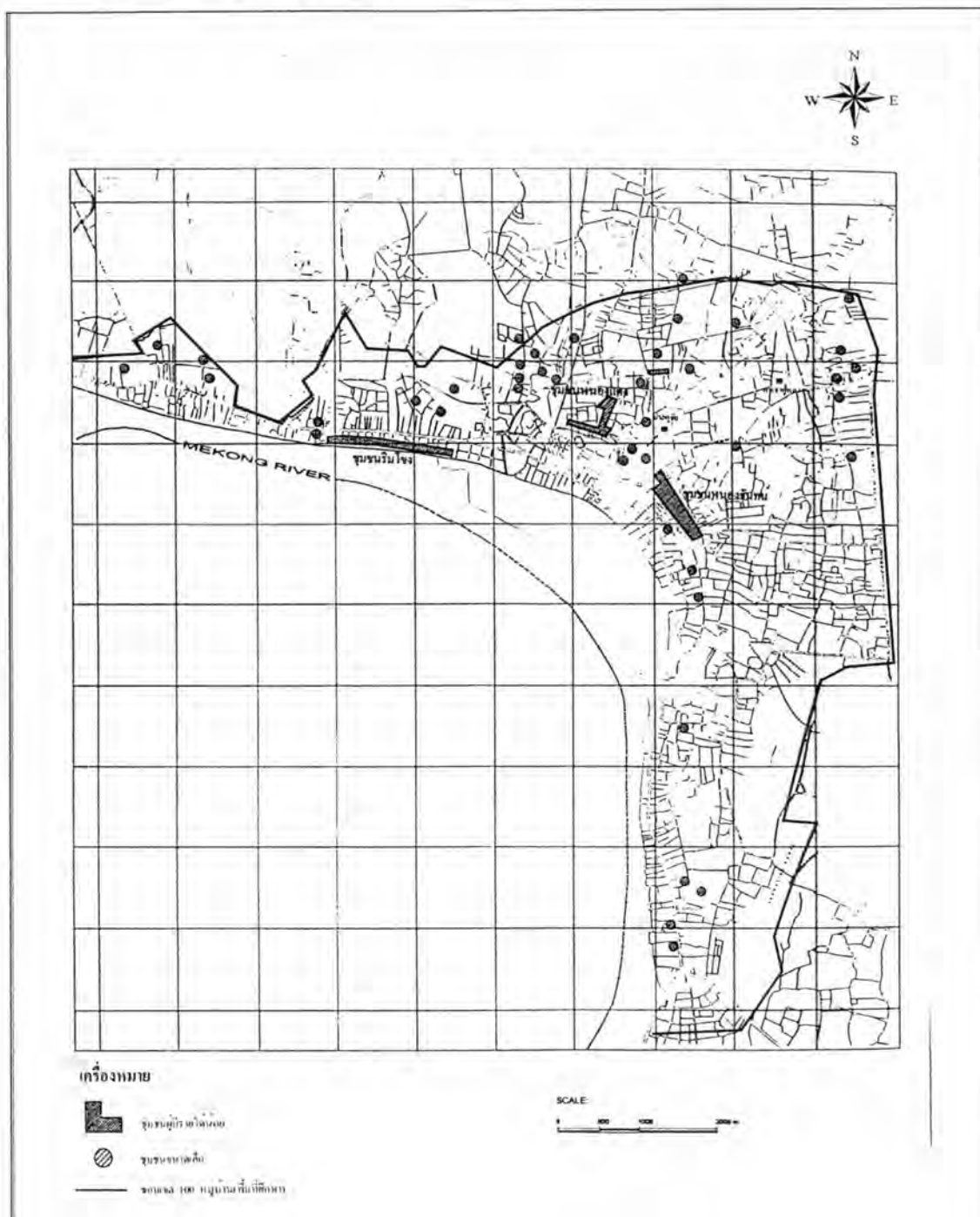
ที่มา: สปป.ลาว, 25 ปี สปป.ลาว 1975-2000

3. การจัดการชุมชนแออัด ปัจจุบันรัฐได้จัดแปลงที่ดินเปล่าให้กับประชาชนในชุมชนแออัด 2 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนหนองจันทน์ซึ่งอยู่หลังตลาดเช้าและชุมชนหนองแดงให้ไปอยู่ชานเมืองจำนวน 600 หลังคาเรือนซึ่งกำลังดำเนินการอยู่ในขั้นตอนของการรื้อย้าย โดยโครงการจัดสรรที่ดินแบบให้เปล่าตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน ได้แก่ หากจำนวนสมาชิก 4 คนจะได้ที่ดินขนาด 4X20 เมตร จำนวนสมาชิก 6 คนได้ที่ดินขนาด 6X20 เมตรและหากจำนวนสมาชิกมี 8 คนได้ที่ดินขนาด 8X20 เมตร เป็นต้น

ภาพที่ 7 แสดงสภาพที่อยู่อาศัยในชุมชนหนองจันทน์

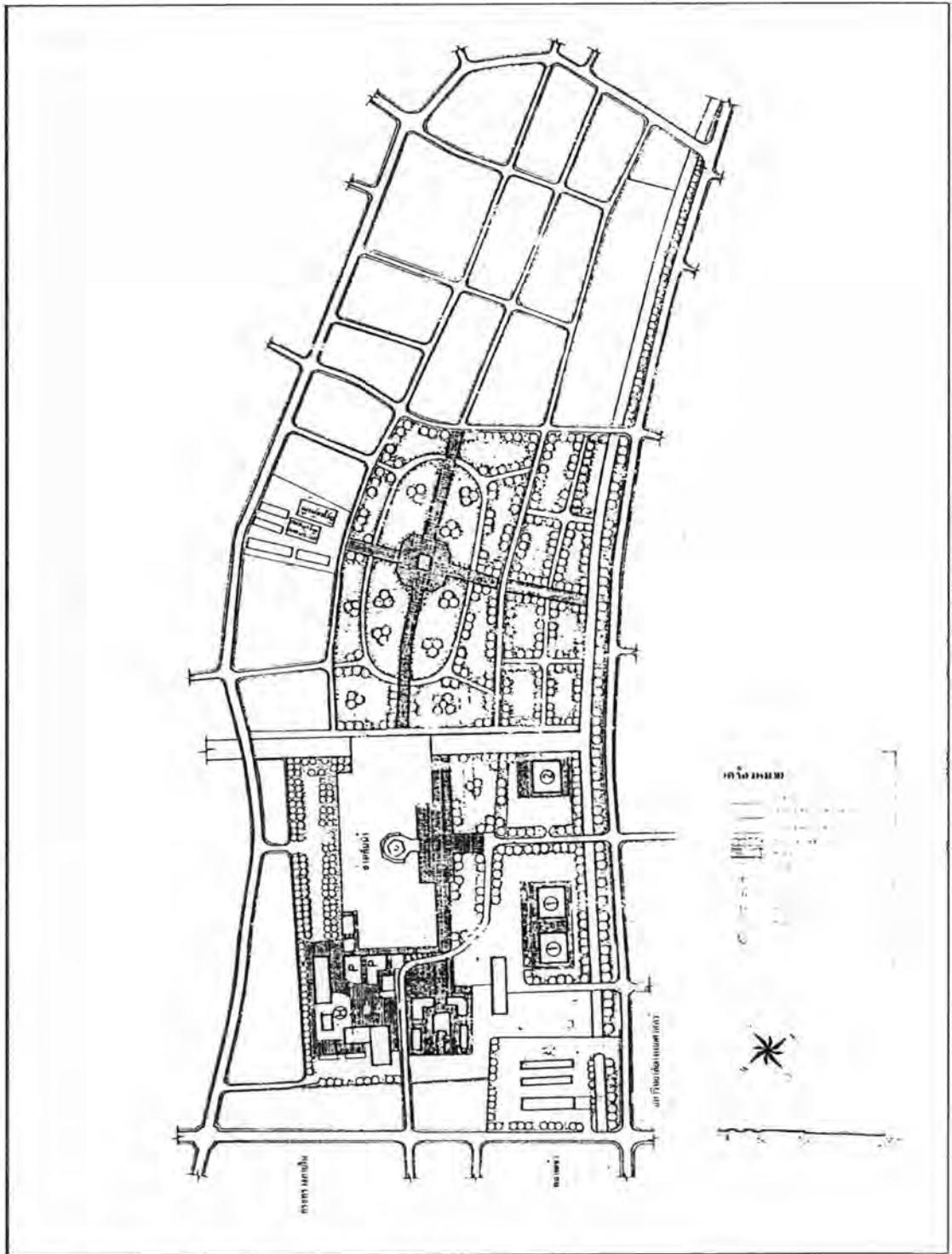

แผนที่ 14 แสดงที่ตั้งชุมชนผู้มีรายได้น้อยในเขตนครหลวงเวียงจันทน์ ปี พ.ศ. 2544

ที่มา : Vientiane Urban Development Administration Authority, Lao P.D.R.

แผนที่ 15 แสดงการปรับปรุงผังชุมชนหนองจันทน์ (ชุมชนผู้มีรายได้น้อย) เป็นพื้นที่สวนสาธารณะในอนาคต

ที่มา : Vientiane Urban Development Administration Authority, Lao P.D.R.

การจัดการที่อยู่อาศัยโดยภาคเอกชน ในเขตชุมชนเมืองนครเวียงจันทน์ ยังไม่มีโครงการจัดสรรที่ดินโดยภาคเอกชนเพื่อที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะเหมือนอย่างในประเทศไทย นอกจากการก่อสร้างอาคารประเภทอพาร์ทเมนท์สำหรับชายหรือให้เช่าในเขตเมืองจันทบุรี หรือนอกจากนั้นมักมีการก่อสร้างบ้านแถว(ห้องแถว) ริมถนนสายหลักสำหรับไว้ขายหรือให้เช่า ซึ่งในบางครั้งเป็นในลักษณะของการร่วมทุนระหว่างเจ้าของที่ดินกับเจ้าของเงิน (บุญหลั่น การค้าเวียงสา, สัมภาษณ์, 9 ธันวาคม 2544)

ภาพที่ 8 แสดงโครงการอพาร์ทเมนท์ริมถนนสามแสนในเขตเมืองจันทบุรี

ภาพที่ 9 แสดงห้องแถวริมถนนท่าเดื่อ

